

59. srečanje mladih raziskovalcev Slovenije 2025

Stigmatizacija debelosti med mladostniki

Sociologija

Raziskovalna naloga

Avtor: Minja Bigec

Mentor: prof. Barbara Bedenik

Somentor: Žiga Rotovnik

Šola: II. gimnazija Maribor

Maribor, februar 2025

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojemu somentorju za vse zelo koristne in kreativne komentarje, za usmeritve, tekoče sodelovanje, za to, da je bil vedno pripravljen pomagati, za hitre odzive in vse spodbudne besede.

Prav tako bi se zahvalila svoji mentorici, profesorici sociologije, ki mi je dala vedeti, da se lahko z vsakim vprašanjem in problemom obrnem nanjo ter za to, da me je povezala z drugimi šolami.

Najlepše bi se zahvalila tudi svojim družinskim članom (predvsem očetu), ki so mi stali ob strani, me spodbujali in verjeli vame tudi v trenutkih, ko mi je bilo najtežje in sem mislila, da mi ne bo uspelo.

Zahvalila bi se tudi vsem šola, ki so bile pripravljene sodelovati in vsem respondentom, ki so si vzeli čas in rešili moj vprašalnik.

POVZETEK

Debelost je ena najpogostejših zdravstvenih in družbenih težav. Mladi z debelostjo se soočajo s stigmo in diskriminacijo, kar vpliva na njihovo duševno in socialno stanje. Raziskava analizira odnos mladostnikov do vrstnikov z debelostjo in vpliv večih dejavnikov.

Stigma debelosti je razširjen problem, ki še poslabšuje stanje mladostnikov z debelostjo. Prispeva k psihosocialnim motnjam, nezdravim prehranskim navadam in dolgoročnemu vplivu na nadzor telesne mase.

Cilj: preučiti odnos mladostnikov do vrstnikov z debelostjo in opredeliti najpogostejše oblike izražanja nestrpnosti.

Metodologija: raziskovalni pristop z anonimnim spletnim vprašalnikom, izpolnjenim na štirih srednjih šolah v Mariboru (228 odgovorov). Analizirali smo obstoječe članke. Empirični del je bila priprava vprašalnika v spletnem orodju 1KA. Sledila je kvantitativna analiza in prikaz podatkov v Excel, Word, SPSS.

Rezultati: mladi z debelostjo se pogosto soočajo z negativnimi stereotipi; največkrat da so leni, požrešni, manj privlačni in brez samodiscipline. Dekleta so stigmatizirana pogosteje. Več gimnazijcev bi pomagalo stigmatiziranim vrstnikom, kot dijakov poklicnih šol. Dekleta z debelostjo se soočajo s posmehovanjem in izključevanjem, fantje pa s posmehovanjem in zbadanjem. Stigma je prisotna v šolah, na družbenih omrežjih in med vrstniki.

Predlagamo preventivne programe, ki bi krepili empatijo med mladimi, da bi zmanjšali stigmo.

Ključne besede: mladostnik, vrstniki, debelost, stigma, diskriminacija

ABSTRACT

Obesity is one of the most common health and social problems. Young people with obesity face stigma and discrimination, which affects their mental and social well-being. This study analyses adolescents' attitudes towards their obese peers and the impact of several factors.

Obesity stigma is a widespread problem that exacerbates the situation of adolescents with obesity. It contributes to psychosocial disorders, unhealthy eating habits and long-term effects on weight control.

The Aim is to assess adolescents' attitudes towards their obese peers and to identify the most common forms of intolerance.

Methodology: exploratory approach using an anonymous online questionnaire completed in four secondary schools in Maribor (228 responses). Existing articles were analysed. The empirical part was the preparation of the questionnaire in the online tool 1KA. This was followed by quantitative analysis and data presentation in Excel, Word, SPSS.

Results: young people with obesity often face negative stereotypes; most often that they are lazy, greedy, less attractive and lack self-discipline. Girls are stigmatised more often. More grammar school students would help stigmatised peers than vocational school students. Girls with obesity face ridicule and exclusion, boys face ridicule and stabbing. Stigma is present in schools, on social networks and among peers.

Proposition: prevention programmes to foster empathy among young people in order to reduce stigma.

Keywords: adolescent, peers, obesity, stigma, discrimination

Kazalo vsebine

1	UVOD	1
1.1	Raziskovalna vprašanja in hipoteze.....	2
2	OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV	3
2.1	Opredelitev debelosti.....	3
2.2	Debelost kot bolezen	5
2.3	Vzroki in dejavniki tveganja za debelost.....	6
2.4	Opredelitev stigme.....	8
2.5	Stereotipi, predsodki, diskriminacija na področju debelosti.....	9
2.6	Opredelitev stigme debelosti	10
2.7	Vpliv kulturnih in zgodovinskih dejavnikov na dojetanje debelosti	12
2.8	Oblike stigmatizacij oz. diskriminacij na področju debelosti.....	15
2.8.1	Stigmatizacija med mladostniki	16
2.8.2	Posledice stigmatizacije debelosti pri mladostnikih	18
2.9	Terminologija za nazivanje mladostnikov z debelostjo	19
3	OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	20
3.1	Namen raziskave.....	20
3.2	Cilji raziskave	20
3.3	Raziskovalno vprašanje	21
4	METODOLOGIJA.....	22
4.1	Raziskovalni pristop	22
4.2	Metode raziskovanja in vzorčenja (opis vzorca)	22
4.3	Opis raziskovalnega instrumenta in postopek zbiranja podatkov ter metode analiziranja zbranih podatkov	23
5	EMPIRIČNI DEL.....	24
5.1	Vzorec.....	24
5.2	Rezultati.....	26
6	RAZPRAVA	36
7	ZAKLJUČEK.....	44
8	PRILOGE.....	47
8.1	Grafi.....	47

8.2 Tabele	51
8.3 Vprašalnik.....	54
9 VIRI.....	58
9.1 Viri literature:	58
9.2 Viri slik:.....	60

Kazalo grafov

Graf 1: Prikaz razmerja dijakov prvih in četrth letnikov	24
Graf 2: Prikaz števila dijakov iz posameznih šol	24
Graf 3: Prikaz spola anketirancev	25
Graf 4: Prikaz izobrazbe staršev anketirancev	25
Graf 5: Lestvica stališč mladostnikov do vrstnikov z debelostjo	26
Graf 6: Mnenja dijakov o pogostosti soočanja mladostnikov/c z negativnimi mnenji vrstnikov	28
Graf 7: Lastnosti, ki jih mladostniki/mladostnice največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo	28
Graf 8: Najpogostejše oblike nestrpnosti s katerimi se soočajo mladostnice z debelostjo	29
Graf 9: Najpogostejše oblike nestrpnosti s katerimi se soočajo mladostniki z debelostjo.....	29
Graf 10: Sodelovanje v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vrstnike	30
Graf 11: Kako bi se mladostniki/ce odzvali, če bi videli, da njihov vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje.....	30
Graf 12: Prostor, kjer se po mnenju mladostnikov mladostniki/ce največkrat soočajo z diskriminacijo – stigmatizacijo	31
Graf 13: Lastnosti, ki jih po mnenju dijakov (moškega spola) mladostniki največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo	31
Graf 14: Lastnosti, ki jih po mnenju dijakov (ženskega spola) mladostniki največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo	32
Graf 15: Mnenja dijakov (anketirancev moškega spola) o pogostosti soočanja mladostnikov/c z negativnimi mnenji vrstnikov.....	33
Graf 16: Mnenja dijakinj (anketirank ženskega spola) o pogostosti soočanja mladostnikov/c z negativnimi mnenji vrstnikov.....	33
Graf 17: Razlika med moškimi in ženskami pri odgovorih na vprašanje “Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?”	34
Graf 18: Razlika med moškimi in ženskami pri odgovorih na vprašanje “Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?”	35

Graf 19: Priloga 1: Grafični prikaz strinjanja s trditvijo: Mladostniki/ce z debelostjo pogosto doživljajo zbadanje zaradi svoje telesne mase. (n=226)	47
Graf 20: Priloga 2: Grafični prikaz strinjanja s trditvijo: Večina mladostnikov z debelostjo je manj samozavestnih, kot so ostali/e vrstniki/ce. (n=227)	47
Graf 21: Priloga 3: Grafični prikaz strinjanja s trditvijo: Mladostniki/ce z debelostjo ne bi smeli pričakovati, da bodo imeli normalna življenja. (n=225)	48
Graf 22: Priloga 4: Grafični prikaz strinjanja s trditvijo: Mladostniki z debelostjo ne morejo biti tako uspešni kot učenci brez debelosti (n=227)	48
Graf 23: Priloga 5: Mnenja dijakov, na vpšrašanje “Kako pogosto se mladostniki z debelostjo soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov”	49
Graf 24: Priloga 6: Mnenja dijakinj na vpšrašanje “Kako pogosto se mladostniki z debelostjo soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov”	49
Graf 25: Priloga 7: Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?	50

Kazalo tabel

Tabela 1: Priloga 8: Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje.....	51
Tabela 2: Priloga 9: T-test razlika v povprečni stopnji strinjanja s trditvami glede na starost	51
Tabela 3: Priloga 10: Korelacija med izobrazbo staršev in povprečnim strinjanjem s trditvami	51
Tabela 4: Priloga 11: Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?.....	52
Tabela 5: Priloga 12: Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?.....	53
Tabela 6: Priloga 13: Stališča dijakov glede na izobrazbo njihovih staršev	53
Tabela 7: Priloga 14: Stališča dijakov glede na letnik, ki ga obiskujejo.....	54

Kazalo slik

Slika 1: Slikovni prikaz indeksa telesne mase za odrasle	4
--	---

1 UVOD

Debelost je ena najpogostejših zdravstvenih in družbenih težav sodobnega časa. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) navaja, da se je delež mladostnikov s prekomerno telesno maso in debelostjo v zadnjih desetletjih močno povečal, kar ni zgolj zdravstveni, temveč tudi družbeni izziv. Mladostniki z debelostjo se pogosto soočajo s stigmatizacijo, ki se izraža v obliki negativnih stereotipov, predsodkov, socialne izključenosti in celo diskriminacije. Ta pojav ni omejen le na vrstniške odnose, temveč je prisoten tudi v družinskem okolju, šolskem sistemu, zdravstvenih ustanovah in medijih.

Stigmatizacija debelosti med mladostniki lahko vodi v resne psihološke in socialne posledice. Številne raziskave kažejo, da se mladostniki, ki so zaradi svoje telesne mase tarča posmeha ali socialne izključenosti, pogosteje soočajo z nizko samozavestjo, depresijo, tesnobo ter razvojem nezdravih prehranjevalnih in vedenjskih vzorcev, kot sta prenajedanje ali izogibanje telesni aktivnosti. Ironično je, da družbeni pritisk in negativni odnosi do debelosti pogosto prispevajo k dodatnemu povečanju telesne mase, namesto da bi spodbudili zdravo vedenje.

V sodobni družbi, ki daje velik poudarek vitkosti in idealiziranemu telesnemu izgledu, so mladostniki še posebej dovzetni za družbene pritiske in pričakovanja. Medvrstniški odnosi igrajo ključno vlogo pri oblikovanju samozaznave posameznika, zato je pomembno razumeti, kako mladostniki dojemajo vrstnike s prekomerno telesno maso in debelostjo ter kakšne so posledice takšnega odnosa.

Namen te raziskovalne naloge je preučiti in analizirati stigmatizacijo debelosti med mladostniki ter ugotoviti, kakšen odnos imajo do svojih vrstnikov s prekomerno telesno maso ali debelostjo. Z raziskavo želimo ugotoviti, ali mladostniki pri vrstnikih s prekomerno telesno maso zaznavajo negativne osebnostne lastnosti ter kakšno vlogo pri tem igrajo dejavniki, kot so spol, starost in izobraževalni program. Prav tako je del zanimanja, kakšni so najpogostejši načini izražanja stigmatizacije in ali obstaja povezava med izobrazbo staršev in toleranco mladostnikov do vrstnikov s prekomerno telesno maso.

Specifični cilji raziskovalne naloge so analiza odnosa mladostnikov do vrstnikov s prekomerno telesno maso ali debelostjo, ugotoviti, ali na odnos do vrstnikov z debelostjo vplivajo spol, starost in vrsta izobraževalnega programa, prepoznati najpogostejše oblike stigmatizacije in diskriminacije v srednješolskem okolju in ozavestiti mladostnike o posledicah njihovega vedenja ter prispevati k večji strpnosti in razumevanju.

V članku avtorjev Pont S.J. idr. iz leta 2017, lahko vidimo, da več otrok v Združenih državah Amerike boleha za debelostjo kot za katerokoli drugo kronično boleznijo, pri čemer ima ena tretjina otrok in mladostnikov v ZDA prekomerno telesno maso ali debelost. 17 % otrok, starih od 2 do 19 let, ima v ZDA debelost (Pont S.J., 2017, 1). Nacionalna študija iz leta 2011 avtorjev

Bradshaw CP idr., ki jo je izvedlo Nacionalno izobraževalno združenje ZDA, je proučila najpogostejše oblike ustrahovanja, med več kot 5000 učitelji in ugotovila, da učitelji na ustrahovanje na podlagi telesne mase gledajo kot na najbolj problematično obliko ustrahovanja v razredu, bolj kot na ustrahovanje zaradi spola učenca, spolne usmerjenosti ali invalidnosti (Bradshaw CP, idr., 2013, 280-297). Zraven tega članek avtorjev Pakapour A.H. idr. iz leta 2019 navaja, da je debelost pri otrocih zelo pogosta in vse večja težava po vsem svetu. Na primer, razširjenost prekomerne telesne mase in debelosti se je med mladostniki v Hongkongu povečala na 18,7 % (Wong idr., 2018). Otroci z debelostjo in prekomerno telesno maso lahko doživljajo negativen družbeni odnos, stigmo in predsodke ter so izpostavljeni stigmatizaciji zaradi telesne mase na vseh področjih življenja. Otroci in mladostniki s prekomerno telesno maso ali debelostjo so stigmatizirani, vrstniki jih opisujejo kot "grde", "lene" in "neumne" (Puhl in King, 2013, 117-127). Leta 2017 je Puhl R.M. s sodelavci objavila članek, ki govori o tem, da lahko stigmatizacija zaradi telesne mase s strani vrstnikov vključuje draženje, ustrahovanje ali spletno ustrahovanje. 71 % mladostnikov, ki iščejo zdravljenje zaradi izgube telesne mase, poroča, da so bili v zadnjem letu ustrahovani zaradi svoje telesne mase (Puhl R.M. idr., 2017, 1062-5, Braddock A. idr., 2023, 2).

Menim, da tudi slovenske srednje šole niso izjema in da se med dijaki prav tako pojavlja nestrpnost do vrstnikov s prekomerno telesno maso in debelostjo. Predvidevam, da se to najpogosteje pojavlja v obliki verbalnega nasilja, kot so posmehovanje, norčevanje ipd., ter v obliki socialne izolacije, ki jo stori posameznik sam ali družbena skupina posamezniku - vrstniku. Raziskava je pomembna, saj osvetljuje pogosto prezrt problem stigmatizacije debelosti med mladostniki. Naraščajoča stopnja debelosti v družbi zahteva celostni pristop, ki ne vključuje le zdravstvenih in prehranskih ukrepov, temveč tudi naslavljanje družbenih predsodkov in izboljšanje medosebnih odnosov. Čeprav je telesna masa pogosto obravnavana kot individualna odgovornost, številni dokazi kažejo, da imajo pri njenem oblikovanju pomembno vlogo tudi genetski in okoljski dejavniki. Kljub temu je stigma debelosti prisotna, kar negativno vpliva na posameznike, ki se soočajo s tem problemom.

S to raziskavo želimo ozavestiti mladostnike in širšo javnost o posledicah stigmatizacije debelosti ter poudariti potrebo po večji strpnosti, sočutju in podpori mladim, ki se soočajo s tem izzivom. Pridobljeni podatki lahko pripomorejo k boljšemu razumevanju problema in služijo kot podlaga za izobraževalne programe ter strategije za zmanjšanje stigme v šolskem okolju.

1.1 Raziskovalna vprašanja in hipoteze

Na podlagi pregleda literature in izkušenj smo oblikovali naslednja raziskovalna vprašanja in hipoteze.

RV1: Katere osebnostne lastnosti se pripisujejo mladostnikom s prekomerno telesno maso?

H1 : Mladostniki vrstnikom s prekomerno telesno maso in debelostjo pripisujejo negativne osebnostne značilnosti.

RV2: Kakšen je odnos mladostnikov do vrstnikov s prekomerno telesno težo in debelostjo glede na spol, starost in izobraževalni program?

H2: Dekleta so manj strpna in bolj diskreditirajo vrstnike s prekomerno telesno maso kot fantje.

H3: Strpnost in toleranca do vrstnikov s starostjo narašča.

H4: Dijaki gimnazijske smeri so bolj tolerantni in strpni v primerjavi z dijaki na srednješolskem strokovnem programu.

RV3: Ali izobrazba staršev vpliva na odnos otrok do vrstnikov s prekomerno telesno maso?

H5: Dijaki z višjo izobrazbo staršev so bolj tolerantni do vrstnikov s prekomerno telesno maso in debelostjo.

RV4: Kaj je najbolj pogost način izražanja nestrpnosti (stigme in diskriminacije) v odnosu med mladostniki v srednješolskem okolju (gimnazijske in strokovne - poklicne smeri)?

H6: Najbolj pogosto je verbalno nasilje (žaljenje, zbadanje, zasmehovanje, posmehovanje...).

2 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

V tem delu raziskovalne naloge bom razložila osnovne pojme, ki jih bom potem tekom raziskovanja uporabljala.

2.1 Opredelitev debelosti

Prekomerna telesna teža in debelost sta opredeljeni kot nenormalno ali prekomerno kopičenje maščobe, ki predstavlja tveganje za zdravje (WHO, 2024).

Metode, ki se uporabljajo za neposredno merjenje telesne maščobe, niso na voljo v vsakodnevni praksi. Zaradi tega je debelost običajno ocenjena z razmerjem med telesno maso in višino (antropometrične meritve), ki zagotavlja oceno telesne maščobe (ta je dovolj natančna za klinične namene) (Skeleton in Klish, 2024, 1).

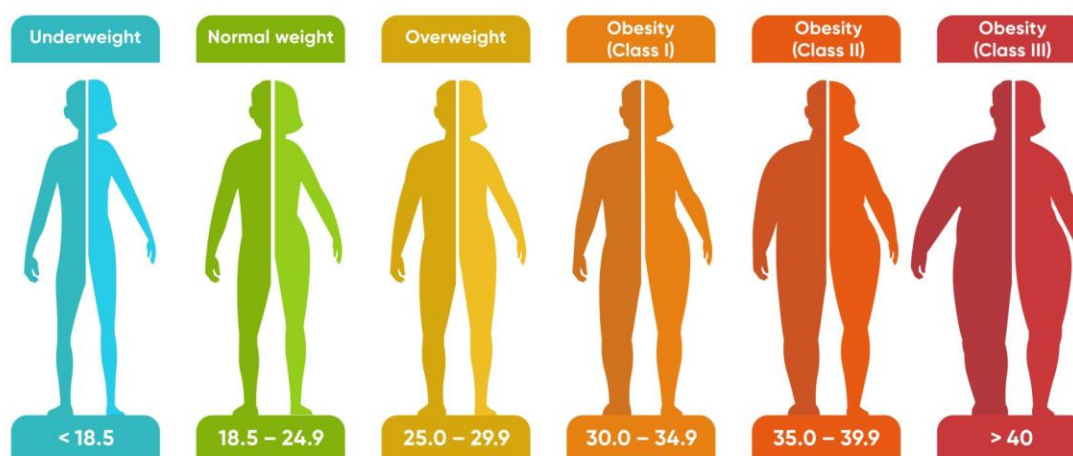
Indeks telesne mase (ITM oz. angleška kratica BMI - body mass index) je sprejeto standardno merilo prekomerne telesne teže in debelosti. Uporabljati se začne že za otroke stare nad 2 leti. BMI zagotavlja smernico za telesno maso glede na višino. Enak je telesni teži (v kilogramih), ulomljeno z višino (v metrih) na kvadrat (Skeleton in Klish, 2024, 2). Indeks telesne mase (BMI) nad 25 percentilo pomeni prekomerno telesno maso, nad 30 pa debelost (pri odraslih).

Imperialni sistem:

$$\text{BMI} = 703 \times \frac{\text{telesna masa (v funtih)}}{\text{višina in}^2 \text{ (v palcih)}}$$

Metrični sistem:

$$\text{BMI} = \frac{\text{telesna masa (v kilogramih)}}{\text{višina m}^2 \text{ (v kvadratnih metrih)}}$$

Slika 1: Slikovni prikaz indeksa telesne mase za odrasle

Stopnja prekomerne telesne mase in debelosti pri odraslih in otrocih še naprej narašča. Od leta 1990 do leta 2022 se je odstotek otrok in mladostnikov, starih od 5 do 19 let, ki živijo z debelostjo, v svetu povečal za štirikrat, z 2 % na 8 %, medtem ko se je odstotek odraslih, starih 18 let in več, ki živijo z debelostjo, več kot podvojil, s 7 % na 16 % (WHO, 2024).

Ker otroci rastejo tako v višino kot v telesno maso, se norme za indeks telesne mase pri otrocih razlikujejo glede na starost in spol. Leta 2000 sta Nacionalni center za zdravstveno statistiko (NCHS) in Center za nadzor in preprečevanje bolezni (CDC) objavila referenčne norme za indeks telesne mase za otroke, stare od 2 do 20 let. Percentile BMI se lahko določijo tudi s kalkulatorjem za ženske in moške. Ko se otroci približajo odrasli dobi, sta mejni vrednosti za opredelitev prekomerne telesne teže in debelosti (85. in 95. percentila za indeks telesne mase) približno 25 oz. 30 kg/m², kar je enako mejni vrednosti za opredelitev prekomerne telesne mase in debelosti pri odraslih.

Za kategorizacijo stanja telesne mase pri otrocih, starih od 2 do 20 let, se uporabljajo naslednje opredelitve:

- prenizka telesna masa - indeks telesne mase <5. percentila za starost in spol.

- normalna telesna masa - indeks telesne mase ≥ 5 . do < 85 . percentile za starost in spol.
- prekomerna telesna masa - indeks telesne mase ≥ 85 . do < 95 . percentile za starost in spol (ali indeks telesne mase ≥ 25 do $< 30 \text{ kg/m}^2$, če je nižji).
- debelost - indeks telesne mase ≥ 95 . percentili glede na starost in spol

(Skeleton in Klish, 2024, 2).

2.2 Debelost kot bolezen

O določanju meril za bolezen ali celo „zdravje“ že dolgo razpravljajo ne le zdravniki, temveč tudi sociologi, filozofi in etiki. Dojemanje bolezni in zdravja se razlikuje glede na kulturo, razred, spol, etnično skupino, zgodovinski čas, diagnostične možnosti, prevladujoče gospodarske razmere in številne druge dejavnike. V renesančni kulturi je debelost veljala za statusni simbol, ki je odražal bogastvo in moč osebe. Ker se lakota in stradanje zdaj zmanjšujeta, ostajajo odprta vprašanja, na primer, ali je debelost „bolezen“ ali le družbeno nesprejemljivo vedenje, ki odraža pomanjkanje volje in samokontrole (Jastreboff idr., 2018, 7; Scully, 2004, 650).

Ameriško zdravniško združenje (AMA) je debelost leta 2013 razglasilo za bolezen. Tako se je začela spreminjati ideja, da je debelost posledica nezadostne volje, pomanjkanja discipline in slabih odločitev. AMA definira debelost kot; Debelost je „kronična, ponavljajoča se, večfaktorska, nevrološko-vedenjska bolezen, pri kateri povečanje telesne maščobe spodbuja disfunkcijo maščobnega tkiva in nenormalne fizične sile maščobne mase, kar ima za posledico škodljive presnovne, biomehanske in psihosocialne zdravstvene posledice“ (AMA, 2023).

Nekatere organizacije še vedno debelost uvrščajo med vmesne „dejavnike tveganja“ za kronične bolezni, podobno kot povišane maščobe v krvi.

Debelost ni le temelj velikih kroničnih bolezni, kot so bolezni srca in ožilja, rak, možganska kap, sladkorna bolezen, če jih naštejemo le nekaj, ampak je lahko tudi sama po sebi resno izčrpavajoče (zdravstveno) stanje. TOS (The Obesity Society) zato zastopa nedvoumno stališče, ki potrjuje, da je debelost bolezen.

Bolezni so opredeljene kot „odstopanja od normalne oz. zdrave strukture ali delovanja dela, organa ali sistema telesa, ki jih povzročajo osnovne etiologije, ki se kažejo z značilnimi simptomi in znaki ter imajo patološke posledice, ki vplivajo na zdravje, počutje ali delovanje“. Bolezni so torej opredeljene z neprilagojenimi spremembami „normalne“ telesne zgradbe in delovanja, ki jih povzročajo osnovni patofiziološki mehanizmi in ki vodijo do simptomov in znakov, ki vplivajo na zdravje. V tem klasičnem kontekstu TOS zavzema stališče, da je debelost kronična bolezen z več vzroki, ki se pojavlja v celotnem življenjskem obdobju in je posledica dolgotrajnega pozitivnega energijskega ravnovesja z razvojem prekomerne debelosti, ki sčasoma privede do strukturnih nepravilnosti, fizioloških motenj in funkcionalnih okvar.

Debelost povečuje tveganje za razvoj drugih kroničnih bolezni in je povezana s prezgodnjo umrljivostjo. Tako kot druge kronične bolezni, se tudi debelost razlikuje po številnih fenotipih, kliničnih prikazih in odzivih na zdravljenje (Jastreboff idr., 2018, 8).

Obravnavo debelosti kot bolezni prinaša številne koristi, ki jih je AMA navedla ob njeni razglasitvi:

- izboljšano usposabljanje o debelosti na medicinskih fakultetah in v učnih programih,
- zmanjšanje stigmatizacije debelosti v javnosti in pri zdravnikih,
- boljše zavarovalne ugodnosti za zdravljenje debelosti in večje financiranje raziskav za strategije preprečevanja in zdravljenja.
- Razvoj novih zdravil za zdravljenje debelosti, vključno z velikim zanimanjem javnosti za agoniste receptorjev GLP-1,
- prispeva k temu, da se debelost bolj obravnava kot bolezen. Splošna javnost običajno misli, da je bolezen povezana z ustreznim zdravilom za njeno zdravljenje. Ker vse več bolnikov sprašuje o teh zdravilih, jim lahko pomagamo razložiti, da ta bolezen zahteva večplasten pristop, ki lahko pomeni tudi obravnavo dejavnikov življenjskega sloga (AMA, 2023).

2.3 Vzroki in dejavniki tveganja za debelost

Prekomerna telesna masa in debelost se lahko razvijeta sčasoma, ko je zaužitih več kalorij, kot jih je porabljenih. To je opisano tudi kot energijsko neravnovesje: ko vnesena energija (kalorije) ni enaka izdani energiji (kalorije, ki jih telo porabi za dihanje, prebavo hrane in telesno aktivnost).

Telo za pridobivanje in shranjevanje energije uporablja nekatera hranila, kot so ogljikovi hidrati ali sladkorji, beljakovine in maščobe iz hrane, ki jo zaužijemo.

- Hrana se spremeni v energijo, ki se takoj uporabi za presnovo v običajnih vsakodnevni telesnih funkcijah in telesnih dejavnostih.
- Shranjuje se kot energija, ki jo bo telo uporabilo v prihodnosti. Sladkorji se shranjujejo kot glikogen v jetrih in mišicah. Maščobe se shranjujejo predvsem kot trigliceridi v maščobnem tkivu.

Energijsko neravnovesje povzroči, da telo shrani več maščob, kot jih lahko uporabi. Vendar je tveganje za razvoj prekomerne telesne mase ali debelosti odvisno od več kot le od tega, koliko pojemo.

Vključuje tudi:

- vrsto in količino zaužite hrane in pijače,
- raven telesne dejavnosti,
- količino kakovostnega spanca čez noč.

Obstaja veliko dejavnikov tveganja za prekomerno telesno maso in debelost. Nekateri so individualni dejavniki, kot so znanje, spretnosti in vedenje. Drugi so v okolju, kot so šola,

delovno mesto in soseska. Poleg tega lahko na tveganje vplivajo tudi prakse in trženje v živilski industriji ter družbene in kulturne norme in vrednote.

Dejavniki tveganja so:

- nezdravo prehranjevanje; prekomeren vnos kalorij, uživanje prevelikih količin nasičenih maščob, uživanje živil z visoko vsebnostjo sladkorjev,
- pomanjkanje telesne aktivnosti (večina odraslih potrebuje vsaj 150 minut aerobne vadbe na teden, otroci pa naj bi se vsak dan vsaj 60 minut ukvarjali z aerobno dejavnostjo),
- premalo kakovostnega spanca (to vpliva na hormon lakote in vodi v prenajedanje),
- visoka stopnja stresa (vodi v hormonske spremembe - povišanje ravni kortizola...),
- zdravstveno stanje (zaradi nekaterih bolezni kot so presnovni sindrom in sindrom policističnih jajčnikov - pridobivanje na telesni teži),
- genetski dejavniki (geni, ki vplivajo na razvoj debelosti)
- nekatera zdravila (ta lahko motijo kemične signale in možganom sporočajo, da smo lačni; npr. antidepresivi, antipsihotiki... - predvsem psihoaktivna zdravila (zlasti olanzapinom in risperidonom), zdravila proti napadom (npr. epileptičnim napadom) in glukokortikoidi¹)
- endokrine motnje npr. hipotiroza (ugotovljeni pri manj kot 1 odstotku otrok in mladostnikov z debelostjo). Te motnje so običajno povezane s prekomerno telesno težo ali blago debelostjo in ne s hudo debelostjo. Večina otrok s temi težavami ima kratko postavo in/ali hipogonadizem. Osnovni premisleki so: presežek kortizola (npr. uporaba kortikosteroidnih zdravil, Cushingov sindrom), pomanjkanje ravnega hormona, Pseudohipoparatiroidizem tipa 1a (Albrightova dedna osteodistrofija)
- okolje v katerem živimo
- vpliv črevesne mikrobiote - več raziskav je pokazalo, da obstaja povezava med črevesnim mikrobiomom in možnostjo povečanja telesne teže,
- vpliv okoljski toksini npr. pesticidi
- vpliv virusov...

(NIH, 24.3.2022, NHS, 15.2.2023, Skelton in Klish, 2024, 7-12).

Genski dejavniki

Poligenski dejavniki - imajo permisivno vlogo pri nastanku debelosti in sodelujejo z okoljskimi dejavniki. Dejavniki okolja medsebojno vplivajo, tako da lahko zdravo domače okolje ublaži učinek genetskih dejavnikov. V obsežni študiji parov dvojčkov je bila dednost indeksa telesne mase večja pri otrocih, ki so v zgodnjem otroštvu živeli v obezogenem domačem okolju, v primerjavi z otroki, ki so živeli v bolj zdravem okolju (Skelton in Klish, 2024, 12).

¹ Glukokortikoídi so steroidni hormoni skorje nadledvične žleze; glavni predstavnik je kortizol

Sindromska debelost - je debelost s primarno manifestacijo. To so redki vzroki debelosti, ki predstavljajo manj kot en odstotek otroške debelosti, obravnavanje v terciarnih centrih. Debelost je tudi sestavni del več razmeroma pogostih genetskih sindromov, vključno z Downovim sindromom. Otroci z genetskimi sindromi, povezanimi z debelostjo, imajo običajno zgodnjo debelost in značilne ugotovitve pri telesnem pregledu. Drugi sindromi povezani z debelostjo so npr. Prader-Willi, Bardet-Biedl... (Skelton in Klish, 2024, 13).

Monogenska debelost - enogenske okvare, pri katerih je debelost primarna manifestacija, so še redkejšje. K debelosti prispevajo le pri približno 2 do 6 % oseb z zgodnjo debelostjo. Mutacije, ki povzročajo pomanjkanje leptina ali njegovega receptorja, so redke in so običajno povezane s sorodstvom (Skelton in Klish, 2024, 13).

2.4 Opredelitev stigme

Matthew Clair (2018) je v svojem delu opredelil stigo po Goffmanu. Stigma je lastnost, ki izraža razvrednotene stereotipe. Erving Goffman je stigo klasično opredelil kot „lastnost, ki je globoko diskreditirajoča“². Diskreditirajoči atribut je lahko takoj opazen, na primer barva kože ali telesna velikost, lahko pa je tudi skrit, a kljub temu diskreditiran, če se razkrije, na primer kazenska evidenca ali težave z duševnimi boleznimi.

Po Goffmanu je stigma splošni vidik družbenega življenja, ki otežuje vsakdanje interakcije na mikroravni - stigmatizirani so lahko previdni pri stikih s tistimi, ki ne delijo njihove stigme, tisti brez določene stigme pa lahko stigmatizirane posameznike omalovažujejo, pretirano kompenzirajo ali poskušajo ignorirati. Goffman je trdil, da večina ljudi doživlja vlogo stigmatiziranih „vsaj v nekaterih povezavah in v nekaterih fazah življenja“. Dejansko Goffmanova široka opredelitev stigme vključuje številne sodobne diskreditirane attribute, vključno s tistimi, ki jih je opredelil kot „plemenske stigme“ (npr. rasa, narodnost in vera), „telesne deformacije“ (npr. gluhot, slepota in gobavost) in „značajske pomanjkljivosti“ (npr. homoseksualnost, odvisnost in duševne bolezni).

Psihologi so raziskovali evolucijske vzroke stigme, pri čemer nekateri predlagajo, da stigma služi sociobiološkim funkcijam, saj kategorizira in izključuje posameznike, ki bi lahko ogrozili skupnost s širjenjem bolezni ali zaznane družbene motnje. Poleg tega so se socialni psihologi osredotočili na posledice na ravni posameznika in odzive na spoprijemanje tistih, ki se s stigo srečujejo v vsakodnevnih interakcijah. Te raziskave so dokumentirale negativne posledice stigmatizacije za samospoštovanje, učno uspešnost, duševno zdravje in telesno počutje. Raziskave o obvladovanju so dokumentirale, kako stigmatizirani posamezniki upravljajo svojo stigmatizirano identiteto in se spopadajo s posebnimi primeri diskriminacije, ki jih pripisujejo svoji stigi.

² odvzeti veljavo, ugled

Odzivi na spoprijemanje s stigmo kot so izogibanje, potlačevanje... so avtorji ugotovili, da imajo na razvijanje identitete negativen vpliv ter, da ti odzivi nedosledno vplivajo na blaženje stresa (Clair, 2018, 1).

2.5 Stereotipi, predsodki, diskriminacija na področju debelosti

Stereotip je specifično prepričanje ali predpostavka (misel) o posameznikih, ki temelji izključno na njihovi pripadnosti skupini, ne glede na njihove individualne značilnosti. Stereotipi so lahko pozitivni ali negativni in se ob pretiranem posploševanju uporabljajo za vse člane skupine. Za primer lahko vzamemo domnevo, da so vsi debeli ljudje oz. ljudje z debelostjo leni in nimajo samokontrole. To prepričanje je pretirano posplošeno na vse člane skupine, ne upošteva individualnih razlik in ne upošteva dejavnikov, kot so genetski, presnovni ali druga zdravstvena stanja. Takšna prepričanja se ohranjajo kljub številnim odmevnim primerom, ki kažejo nasprotno. Pogosto vplivajo na to, kako ljudi z debelostjo obravnavajo drugi in kako oni sami gledajo nase in na svoje sposobnosti. Stereotipi so univerzalni. Ne glede na to, ali se s stereotipom strinjate ali ne, je vsebina stereotipov v določeni kulturi splošno znana (Maricopa, 2020).

Predsodek je negativen odnos in občutek do posameznika, ki temelji izključno na njegovi pripadnosti določeni družbeni skupini (Maricopa, 2020). Predsodki so pogosti do ljudi, ki so pripadniki neznane kulturne skupine. Primer predsodka je občutek gnusa ali nelagodja zaradi njihove previsoke telesne mase. To odraža negativen odnos, ki temelji le na videzu ali teži, ne da bi poznali značaj ali okoliščine te osebe.

Izrazite predsodke, torej negativna čustva do skupine, ki jih odkrito priznavamo, je zelo težko izmeriti, saj so na splošno družbeno nesprejemljivi. To pomeni, da so lahko testi in instrumenti za merjenje predsodkov dovzetni za družbeno zaželeno odzive. Da bi odpravili to raziskovalno pristranskost, so psihologi razvili več načinov za merjenje implicitnih predsodkov, ki so relativno samodejne in nezavedne preference. Najbolj znan instrument, ki se uporablja, je test implicitnih asociacij (Maricopa, 2020). Test IAT se izvaja na računalniku in meri, kako hitro lahko razvrstite besede ali slike v različne kategorije.

Ljudje lahko izrecno zanikajo predsodke, toda ko dobijo to računalniško nalogo, da razvrstijo ljudi iz teh zunanjih skupin, se to samodejno ali nezavedno oklevanje (ki je posledica mešanih ocen o zunanji skupini) pokaže v testu. Številne študije so razkrile, da so ljudje običajno hitrejši pri povezovanju lastne skupine z dobrimi kategorijami v primerjavi s povezovanjem skupin drugih. Pravzaprav ta ugotovitev na splošno velja ne glede na to, ali se lastna skupina meri glede na raso, starost, vero, narodnost in celo začasna, nepomembna članstva. Samodejne asociacije in nezavedni odzivi pogosto izhajajo iz stereotipov družbe in lahko povzročijo diskriminacijo, kot je dodeljevanje manj sredstev nepriljubljenim skupinam zunaj družbe (Maricopa, 2020).

Kadar nekdo ravna na podlagi predsodkov do določene skupine ljudi, to imenujemo diskriminacija. Diskriminacija je negativno ravnanje do posameznika zaradi njegove pripadnosti določeni skupini (Maricopa, 2020). Zaradi negativnih prepričanj (stereotipov) in

negativnih stališč (predsodkov) o določeni skupini ljudje pogosto slabo obravnavajo tarčo predsodkov. Diskriminacija se lahko razširi na institucije ali družbene in politične sisteme. Institucionalna diskriminacija se nanaša na prakse (na družbeni ravni), ki služijo krepitvi družbenih norm za dajanje prednosti, privilegijev in omejenega dostopa do storitev in virov. V Združenih državah Amerike imajo Afroameričani krajšo pričakovano življenjsko dobo, večje tveganje za srčne bolezni ter večjo stopnjo anksioznosti in depresije kot druge rasne in etnične skupine v ZDA. Pri avtohtonih ameriških prebivalcih je stopnja poškodb višja kot pri drugih etničnih in rasnih skupinah (Maricopa, 2020). Te razlike niso zgolj posledica izbire življenjskega sloga, temveč predstavljajo sistemske prakse v zdravstvu, ki rasne in etnične manjšine obravnavajo drugače, ter učinek kroničnih predsodkov in rasizma (Maricopa, 2020). Primer diskriminacije debelosti je, da kvalificiranega kandidata z debelostjo ne sprejmejo na delovno mesto, ker delodajalec domneva, da ni telesno sposoben ali da ni discipliniran. To pomeni nepošteno ukrepanje proti posamezniku zaradi njegove teže, ne glede na njegove dejanske kvalifikacije ali sposobnosti.

Pistranskost na podlagi teže se nanaša na stigmatizacijo, ustrahovanje, predsodke in diskriminacijo proti posameznikom s prekomerno telesno težo in posameznikom z debelostjo na podlagi njihove telesne teže in videza. Kaže se lahko kot predsodek v obliki implicitnih in eksplicitnih stališč, vključno s prepisovanjem negativnih stereotipov (npr. nepriljubljeni, leni, nečisti, požrešni, neinteligentni, nezdravi) do ljudi s prekomerno telesno težo in ljudi z debelostjo. Prav tako vključuje tudi diskriminatorna dejanja do posameznika na podlagi njegove teže in videza, kot so neoptimalna zdravstvena oskrba in neenakosti pri zaposlovanju. Številni dokazi kažejo, da so posamezniki s prekomerno telesno težo in ljudje z debelostjo zaradi povišane telesne teže bistveno bolj izpostavljeni institucionalnim in medosebnim predsodkom ter diskriminaciji (Diedrichs in Puhl, 2016, 392).

2.6 Opredelitev stigme debelosti

Stigmatizacija zaradi telesne mase, ki je opredeljena kot družbeno razvrednotenje posameznikov z debelostjo, lahko vključuje implicitne ali eksplicitne predsodke, diskriminacijo, draženje, ustrahovanje in viktimizacijo, kar vse lahko prispeva k škodljivim zdravstvenim posledicam (Palad idr., 2019, 19-24). Za stigmo debelosti so značilne negativne in slabšalne predstave o ljudeh z debelostjo. Izoblikujejo se značilni predsodki, stereotipi in diskriminatorni pogledi in dejanja do ljudi z debelostjo, ki jih pogosto spodbujajo netočne predstave o vzrokih za debelost (Puhl in Heuer, 2011, 1019). Ti stereotipi so tesno povezani s prepričanjem, da so posamezniki z debelostjo osebno odgovorni za svojo telesno maso, čeprav obstajajo številni zgoraj navedeni dokazi, da debelost v veliki meri odraža osnovne genetske in okoljske dejavnike. V skladu s tem se o značaju in vedenju ljudi z debelostjo ustvarjajo predpostavke, da so leni, nezdravi, šibke volje, pohlepni, požrešni in nesposobni ter na splošno nečisti, nemoralni ali kako drugače pomanjkljivi (Puhl in Heuer, 2012, 941).

Udeleženci študije Puhl in Brownell (2012) so pogosto poročali o tem, da so bili tarča stigmatizacije zaradi telesne mase, in sicer v različnih oblikah in ob različnih priložnostih.

Najpogostejše vrste stigmatizacije, o katerih so poročali, so bile negativne predpostavke drugih, negativni komentarji otrok, fizične ovire in prepreke ter neprimerni komentarji zdravnikov in družinskih članov. To je bilo značilno tako za ženske kot za moške (Puhl in Brownell, 2012, 1812).

Stigmatizacija zaradi telesne teže se nanaša na družbeno razvrednotenje osebe zaradi prekomerne telesne teže ali debelosti in pogosto vključuje stereotipe, da so osebe z debelostjo lene, nemotivirane ali brez volje in discipline. Ti stereotipi se kažejo na različne načine in vodijo v predsodke, družbeno zavračanje ter odkrito nepravično obravnavo in diskriminacijo. Stigmatizacija zaradi telesne mase se v družbi pogosto širi in dopušča zaradi prepričanja, da bosta stigma in sram ljudi spodbudila k hujšanju. Vendar ta stigma namesto da bi spodbudila pozitivne spremembe, prispeva k vedenju, kot so prenejedanje, socialna izolacija, izogibanje zdravstvenim storitvam, zmanjšana telesna dejavnost in povečano pridobivanje telesne mase, kar poslabšuje debelost in ustvarja dodatne ovire za spremembo zdravega vedenja.

Poleg tega stigmatizacija zaradi telesne teže močno poslabša kakovost življenja, zlasti pri mladih. Stigma zaradi telesne mase je razširjena v številnih okoljih ter negativno vpliva na zdravje in uspeh bolnikov na več področjih, vključno z osebnim in družbenim razvojem, izobraževanjem in delovnim mestom. Številni primeri v zgodovini javnega zdravja kažejo, da je stigma zaradi bolezni upravičena ovira pri preprečevanju, posredovanju in zdravljenju (Pont idr., 2017, 1). Do stigmatizacije zaradi bolezni pride, kadar se skupine krivi za njihove bolezni, ker se jih obravnava kot nemoralne, nečiste ali lene (Puhl in Heuer, 2011, 1019). Bolezni, kot so HIV/aids, različne oblike raka, alkoholizem in uživanje drog, so bile sprva stigmatizirane in so od zdravstva zahtevale precejšnja prizadevanja za zmanjšanje ovir, ki jih je povzročala stigma in so ovirale učinkovito zdravljenje. Stigma zaradi telesne teže ni nobena izjema, vendar žal ostaja stalen problem pri pristopih k obravnavi debelosti (Pont idr., 2017, 2). Kljub desetletjem raziskav, ki potrjujejo prevladujoč vpliv genetskih in okoljskih dejavnikov na razvoj debelosti, se v javnosti debelost še vedno obravnava kot posledica odločanja posameznika. To napačno dojemanje vodi do škodljivih predpostavk o življenjskih slogih in značajih ljudi z debelostjo. Takšna posledična stigma zaradi debelosti prežema naše sedanje družbeno-kulturno in politično okolje ter ima hude posledice za ljudi z debelostjo, vključno s poslabšanjem duševnega zdravja, večjo umrljivostjo in obolevnostjo ter slabim zdravstvenim varstvom. Poleg tega pripoved o osebni odgovornosti za razvoj debelosti usmerja ukrepe na individualni ravni, ki so naivni do resničnosti genetskih in okoljskih vzrokov za debelost, kateri pa niso deležni ustrezne pozornosti in podpore (Westbury idr., 2023, 10). Da bi kar najbolj podprli zdrave spremembe pri bolnikih, je pomembno, da prepoznamo, obravnavamo in zagovarjamo stigmatizacijo telesne teže v vseh okoljih. Zdravstveni delavci še naprej iščejo učinkovite strategije in vire za spopadanje z epidemijo debelosti, vendar tudi pri njih pogosto prihaja do predsodkov glede telesne teže in stigmatizirajočega vedenja (Pont idr., 2017, 2).

2.7 Vpliv kulturnih in zgodovinskih dejavnikov na dojetje debelosti

Zraven predstav o videzu ženskosti in moškosti se v vsaki družbi oblikujejo tudi predstave o obsegu in telesnih oblikah, ki veljajo kot primerne, zaželene in privlačne; večina kultur ima precej utrjene predstave o fizični lepoti in o tem, kaj je primeren videz. Te so se skozi zgodovino precej spreminjale; kot kažejo medkulturne primerjave, lahko tudi v istem časovnem obdobju opazimo precejšnjo pestrost (Počkar M. in Tavčar K.M., 2014, 10).

Telesne značilnosti so se pogosto prevajale v značajske oziroma osebnostne lastnosti. Ne tako redko se lepota telesa (kakor koli je že opredeljena) enači z zaželenimi osebnostnimi lastnostmi in moralnostjo; grdoti oziroma vsaj prevelikemu odstopanju od standardov primernosti in lepote se pripisujejo nezaželene lastnosti in nemoralnost. Celo v znanosti so bili poskusi najti povezave med telesnimi videzom in osebnostnimi lastnostmi (Počkar M. in Tavčar K.M., 2014, 11).

Kulturni in zgodovinski položaj trenutne stigmatizacije debelosti je pomembno upoštevati, da bi dobili širši, relativni pogled na to, kako je stigma debelosti družbeno konstruirana.

Tekom zgodovine so se v nekaterih družbah in kulturah bolj ukvarjali z moškimi, v drugih z ženskimi telesi, v tretjih z obojimi. Za primer lahko vzamemo Stare Grke, ki so imeli za lepo telo moško telo (z ženskim se niso ukvarjali). Vse do danes se je v evropskih kulturah obdržal njihov ideal atletskega, proporcionalno grajenega mišičastega moškega telesa. Nanj so se vezale predstave o moči, dominantnosti, pogumu, tekmovalnosti, neodvisnosti itd.. Žensko telo in zanimanje zanj ter oblikovanje standardov ženske lepote je v evropsko civilizacijo vpeljala renesansa. Francoska kraljica Katarina Medičejska (16. stoletje) je za svoje dvorne dame vpeljala obseg pasu 33 cm. Po 16. stoletju so se predstave o lepem ženskem telesu spremenile. Lepa je bila ženska s širokimi boki, razkošnimi oblinami in velikim oprsjem. Vitke, suhe ženske so bile dojete kot grde in nezdrave (do začetka 20. stol. ženske v kiparstvu in kiparstvu upodobljene bohotno, razkošno, zaobljeno) (Počkar M. in Tavčar K.M., 2014, 11).

Tradicionalne družbe, ki niso bile vključene v modernizacijo, povezano z industrijsko revolucijo, običajno cenijo in vrednotijo vsaj zmerne, če ne velike količine telesne maščobe (Sobal v Germov in Williams, 2017, 261). V 19. stoletju je v Evropi prevladovalo prepričanje, da je zajetnost odrasle ženske ali moškega znak zdravja; kakšen videz je veljal tudi kot primeren in prijeten. Večina takratnih zdravnikov je menila, da je nadpovprečna teža dobra, ker pomeni rezervo ob bolezni ali pomanjkanju hrane (Počkar M. in Tavčar K.M., 2014, 12). Tradicionalne kulture menijo, da je shranjena telesna maščoba znak zdravja in bogastva, zlasti za ženske. Za tradicionalne družbe so značilne težke razmere za preživetje, v katerih je preskrba s hrano lahko negotova; poleg tega so živila s koncentriranimi viri maščob redka, vsakdanje življenje pa vključuje veliko porabo energije. Zato so ljudje, ki lahko dosežejo vsaj zmerno stopnjo debelosti, obravnavani kot privlačni; opazno je, da jih ne pesti bolezen izčrpanosti ali črevesni paraziti in da imajo dostop do družbenih virov, potrebnih za pridobivanje hrane. Medkulturni

podatki o telesnih preferencah žensk kažejo, da ima več kot 80 odstotkov kultur, za katere so na voljo podatki o preferencah glede oblike telesa, raje debelušno obliko, cenjena je "polna" postava; cenjena je bila tudi v preteklosti. Povezovali so jo in jo povezujejo z blaginjo, zdravjem, plodnostjo, ekonomsko varnostjo. (Sobal v Germov in Williams, 2017, 261). Obilnost telesa je lahko dokazovala na primer tudi osvobojenost od fizičnega dela, kitajskim mandarinom je bila vir ponosa. V nekaterih afriških deželah povezujejo pretirano vitkost celo z aidsom (zanj se uporablja tudi beseda »suh«) (Počkar M. in Tavčar K.M., 2014, 12).

Novejše zanimanje sociologije za družbeni in kulturni pomen telesa je povezano tudi z razmahom potrošniške kulture, s feminističnimi gibanji, ki problematizirajo biološko določenost spolne razlike, z ekološkimi problemi, vznikom novih bolezni (aids), postmoderno umetnostjo itd. Sociologi so začeli telo pojmovati kot izhodišče in ključni del človekove identitete. Narašča število s telesom povezanih tem, ki so lahko predmet sociološkega proučevanja: šport, seksualnost, obsedenost z lepim telesom, hranjenje in diete kot samodiscipline, povezane z vednostjo, in standardi sprejemljive telesne oblike, pa tudi prebadanje, tetoviranje, kozmetični posegi, oblačenje itd. Prav zaradi tega lahko govorimo o družbeni konstrukciji telesa. (Počkar M. in Tavčar K.M., 2014, 7-8)

Velika razširjenost debelosti in močno zavračanje telesne maščobe v zahodnih, postindustrijskih državah sta zelo različna od večine drugih kultur, zato so antropologi debelost opisali kot sindrom, vezan na kulturo, ki je edinstven za zahodne družbe (Sobal v Germov in Williams, 2017, 261). V bogatih delih današnjega sveta obilno telo ni dojeno kot privlačno in zaželeno, povezuje se s pomanjkanjem samonadzora in z lenobo. Lepotni ideal je vitko telo; vitkost se enači tudi z boljšim zdravjem. Da je čezmerna teža zdravju nevarna, da je celo bolezen, je postala že splošna, konvencionalna modrost (Počkar M., Tavčar K.M., 2014, 12). Zgodovinske spremembe pri vrednotenju in razširjenosti debelosti prav tako omogočajo pomembne poglede na sedanje vzorce stigmatizacije debelosti. Tako kot tradicionalne kulture danes in v preteklosti je večina zahodnih družb do konca 19. stoletja cenila vsaj zmerno raven telesne maščobe (Sobal v Germov in Williams, 2017, 261). Dojemanje obilnejšega telesa kot problema in s tem stigmatizacija debelosti sta se začela v ZDA v prvi polovici 20. stoletja. Začele so se pojavljati ideje, da je to lahko posledica psihičnih problemov: depresije, seksualnih frustracij, nizke samozavesti itd. V 50. in 60. letih 20. stoletja je bila debelost definirana kot bolezen, potrebna zdravljenja. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) jo je leta 1997 opredelila kot kronično presnovno bolezen (Počkar M. in Tavčar K.M., 2014, 12). V začetku dvajsetega stoletja je tako prišlo do preobrazbe vrednot, povezanih z debelostjo, saj so se uveljavili, promovirali in široko uporabljali sodobni ideali vitkosti (Sobal v Germov in Williams, 2017, 261). Vendar se je ideal vitkosti začel uveljavljati prej, preden ga je medicina začela promovirati kot dobrega za zdravje. Nekateri menijo, da je bil začetek in vir tega preobrata pravzaprav v dejstvu, da je bilo z gospodarskim razvojem odpravljeno pomanjkanje hrane. Če je bila prej obilnost eden od znakov višjega družbenega statusa, je zdaj mnogo ljudem

zaradi razpoložljivosti hrane ni bilo težko doseči. Tako naj bi se višji sloji želeli razlikovati od nižjih med drugim tudi po vitkem telesu - in začelo se je uveljavljanje novega lepotnega ideala (Počkar M. in Tavčar K.M., 2014, 12). V drugi polovici dvajsetega stoletja se je poudarjanje vitkosti še okrepilo, zlasti pri ženskah. Dokaz za to so vse bolj vitke oblike telesa žensk v idealiziranih družbenih vlogah, kot so zmagovalke lepotnih tekmovanj in modni modeli. S stopnjevanjem in krepitvijo pritiskov na vitkost se je debelost iz družbenega ideala spremenila v zavračanje kot marginalna, deviantna in stigmatizirana lastnost. Večina skrbi glede telesne teže je motivirana z videzom in ne z zdravjem (Sobal v Germov in Williams, 2017, 261).

V gospodarsko razvitih (post)modernih družbah so moč človeškega telesa pri delu večinoma nadomestili stroji (roboti) ali pa fizično delo pri proizvodnji raznovrstnih izdelkov opravljajo ljudje drugod po svetu. Vedno večji je pomen storitvenih in prostočasnih dejavnosti. Tako ni več toliko pomembno telo, ki je zmožno delati, produktivno telo, temveč tudi hedonistično telo, ki je zmožno uživati v prostem času. Idealen delojemalec je nekdo, ki je primernega telesnega videza, predvsem primerno vitek (za kar poskrbi z »delom na sebi«, kot je postalo razširjeno reklo sodobnosti gospodarsko razvitega sveta, v prostem času) in dobro oblečen. V kontekstu sodobnega kapitalizma s(m)o ljudje postali obsedeni s telesom, njegovim videzom, obsegom in obliko, pa tudi s počutjem, zdravjem, prehranjevanjem, telesno kondicijo itd. Kot smo omenili, na to precej vplivajo potrošniška kultura, vključno z industrijo prostega časa, kozmetična, farmacevtska, modna in oglaševalska industrija ter druge storitve: fitnes, ponudba športnih oziroma rekreativnih dejavnosti, lepota oziroma estetska kirurgija itd. Pomembno vlogo pri posredovanju ponudbe omenjenih in drugih panog, vključno s predstavljanjem idealnega telesa in zaželenega, primernega, pravega življenjskega sloga, imajo množični mediji. Oblika in videz telesa sta postala osrednji izraz identitete številnih ljudi, ki se trudijo, da bi se vsaj približali podobam fizične popolnosti v medijih. Ikone sedanjosti so manekenke in manekeni, lepi igralci ipd.

Vse to zahteva samodisciplino pri izvajanju telesnih praks za doseganje popolne lepote: paziti moramo, kaj, kdaj in koliko jemo, koliko spimo, truditi se moramo, da telesno vadimo in seveda delamo prave vaje ob pravem času itd. Poudarimo, da je pri tem na prvem mestu potreba po zunanji privlačnosti, potreba po zdravju šele sekundarno določa povečevanje kondicije in izogibanje debelosti.

Predstavljanje in izboljševanje telesa je torej povezano s potrošnjo dobrin in storitev, ki jih ponuja k dobičku usmerjeno kapitalistično gospodarstvo. Po eni strani zahteva delo, disciplino, odrekanje oziroma samonadzor (prisiliti se k telesnim vajam in vaditi, odrekanje npr. hrani ali vsaj nekaterim vrstam hrane itd.), po drugi strani se s telesom lahko igramo v tem smislu, da eksperimentiramo s krašenjem: oblačenjem, ličenjem, nakitom, piercingom, tatuji itd.

Ukvarjanje s telesom in izboljšanje njegovega videza pripomore tudi k izboljšanju človekovega počutja, negovi samozavesti in uspešnosti na različnih področjih življenja. Omenjali smo že, da tudi v lepotni (estetski) kirurgiji zagovarjajo mnenje, da opravljajo pomembno družbeno poslanstvo, ki je povsem enakovredno drugim zdravstvenim posegom v človekovo telo, na

primer presaditvi srca. Trdijo, da nas telo navsezadje povezuje s svetom in da zato človekov videz ni manj pomemben kot njegovi notranji organi (Počkar M., Tavčar K.M., 2014, 16-18).

Debelost je v sodobnih postindustrijskih družbah postala zelo stigmatizirano stanje, pri čemer so debeli ljudje negativno označeni in so izpostavljeni različnim žaljivim in ponižujočim predsodkom ter diskriminatornim ukrepom.

2.8 Oblike stigmatizacij oz. diskriminacij na področju debelosti

Stigma zaradi bolezni je družbeni pojav, ki se pojavi, ko so posamezne skupine, pogosto tiste z že obstoječimi ranljivostmi, diskriminirane na podlagi zdravstvenega stanja, kar ima za posledico stereotipizacijo, etiketiranje, izolacijo in slabši status. Na koncu to privede do diskriminacije (Bayer, 2008, 463-472). Čeprav se izvajajo številna prizadevanja za pomoč otrokom in odraslim pri doseganju in ohranjanju zdrave telesne teže, se številna tovrstna prizadevanja ne nanašajo na družbene posledice debelosti, zlasti na stigmatizacijo in diskriminacijo zaradi telesne mase. Negativen odnos do ljudi z debelostjo je po svetu zelo razširjen, Puhl in Heuer sta njegovo razsežnost opisala v severnoameriški družbi, kjer naj bi bil le ta precejšen. Številne študije so dokumentirale škodljive stereotipe, ki temeljijo na telesni masi, da so osebe s prekomerno telesno maso in ljudje z debelostjo leni, šibke volje, neuspešni, nerazumni, brez samodiscipline, slabe volje in se ne držijo zdravljenja za zmanjšanje telesne mase. Ti stereotipi so podlaga za stigmatizacijo, predsodke in diskriminacijo oseb z debelostjo na različnih področjih življenja, vključno z delovnim mestom, zdravstvenimi ustanovami, izobraževalnimi ustanovami, množičnimi mediji in celo v tesnih medosebnih odnosih. Morda zato, ker stigmatizacija zaradi telesne teže ostaja družbeno sprejemljiva oblika predsodkov, so o negativnem odnosu in stereotipih do oseb z debelostjo pogosto poročali delodajalci, sodelavci, učitelji, zdravniki, medicinske sestre, študenti medicine, dietetiki, psihologi, vrstniki, prijatelji, člani družine in celo otroci, stari že 3 leta (Puhl in Heuer, 2011, 1019).

Nedavne ocene kažejo, da se je razširjenost diskriminacije zaradi telesne teže v zadnjem desetletju povečala za 66 % in je zdaj primerljiva s stopnjo razširjenosti rasne diskriminacije v Ameriki (Puhl in Heuer, 2011, 1022). Kljub več desetletjem literature, v kateri je stigma zaradi telesne teže dokumentirana kot pomemben družbeni problem, se ta oblika stigme v severnoameriški družbi redko obravnava, njene posledice za javno zdravje pa so bile večinoma prezrte. Namesto tega prevladujoče družbene atribucije krivdo za prekomerno telesno maso pripisujejo posameznikom z debelostjo, pri čemer prevladuje mnenje, da je stigmatizacija zaradi telesne mase upravičena (in morda potrebna), saj so debeli posamezniki osebno odgovorni za svojo maso, in da je stigma lahko celo uporabno orodje za spodbujanje oseb z debelostjo k bolj zdravemu življenjskemu slogu. Puhl in Heuer (2011) sta na podlagi trenutnih dokazov sklepala, da stigmatizacija zaradi telesne mase ni koristno javnozdravstveno orodje za zmanjšanje debelosti ali izboljšanje zdravja. Nasprotno, stigmatizacija posameznikov z debelostjo resno ogroža njihovo psihološko in fizično zdravje, ustvarja razlike v zdravju in ovira izvajanje učinkovitih prizadevanj za preprečevanje debelosti. Ti dokazi poudarjajo pomen

obravnave stigmatizacije zaradi telesne mase kot vprašanja družbene pravičnosti in prednostne naloge pri javnozdravstvenih ukrepih za odpravljanje debelosti. (Puhl in Heuer, 2011, 1022)

2.8.1 Stigmatizacija med mladostniki

Veliko otrok in mladostnikov z debelostjo se sooča s stigmo in predsodki glede telesne mase, kar ima lahko škodljive duševne, zdravstvene in družbene posledice. Stigma zaradi telesne mase v zdravstvenem okolju ogroža terapevtski odnos med zdravstvenimi delavci ter njihovimi pediatričnimi pacienti in družinami (Braddock idr., 2023, 1). Stigmatizacija telesne mase med mladimi se najpogosteje pojavlja kot viktimizacija, draženje in ustrahovanje (Puhl, 2011, 359). V šolskem okolju je ustrahovanje zaradi telesne mase med najpogostejšimi oblikami vrstniškega nadlegovanja, o katerih poročajo učenci. Že v predšolskem obdobju majhni otroci pripisujejo negativne lastnosti in stereotipe vrstnikom z povečano telesno maso. V osnovni šoli so negativni stereotipi, ki temeljijo na telesni masi, pogosti. Učenci manj pogosto nudijo pomoč vrstnikom s prekomerno telesno maso ali debelostjo, tisti s prekomerno telesno težo ali debelostjo pa so bolj izpostavljeni ustrahovanju kot učenci z bolj zdravo telesno maso (Su in Di Santo 2012, 19-31).. Verjetnost, da bodo deležni verbalnega, odnosnega in fizičnega ustrahovanja s strani vrstnikov, se povečuje s percentilnim indeksom telesne mase učenca. Longitudinalni dokazi kažejo, da status telesne teže pomembno napoveduje prihodnjo viktimizacijo, pri čemer so mladostniki z najvišjo telesno maso najbolj izpostavljeni ustrahovanju. Nedavni dokazi kažejo, da mladostniki poročajo, da je glavni razlog, zakaj se njihovi vrstniki v šoli norčujejo ali ustrahujejo, njihova telesna masa. Izkušnje z ustrahovanjem, o katerih poročajo mladostniki sami, tudi med rasno raznolikimi vzorci, kažejo, da je nadlegovanje zaradi telesne teže najpogostejša oblika nadlegovanja, o kateri poročajo dekleta, in druga najpogostejša oblika nadlegovanja med fanti. V študiji mladostnikov, ki so se želeli zdraviti zaradi izgube telesne mase, je bilo ugotovljeno, da jih je 71 % poročalo o ustrahovanju zaradi telesne mase v zadnjem letu, več kot tretjina pa jih je navedla, da je ustrahovanje trajalo več kot 5 let (Pont idr., 2017, 2).

Nacionalna študija, ki jo je leta 2011 izvedlo Nacionalno združenje za izobraževanje, je preučila stališča o ustrahovanju med več kot 5000 učitelji in ugotovila, da učitelji menijo, da je ustrahovanje zaradi telesne mase najbolj problematična oblika ustrahovanja v razredu, bolj kot ustrahovanje zaradi spola, spolne usmerjenosti ali invalidnosti učenca (Bradshaw idr., 2013, 280-297).

Na žalost je viktimizacija mladih zaradi telesne mase širša od vrstniških odnosov. Vse več dokazov kaže, da so lahko vzgojitelji vir stigmatizacije zaradi telesne mase.

Eksperimentalne raziskave kažejo, da imajo učitelji do učencev z debelostjo nižja pričakovanja kot do učencev brez debelosti, vključno s pričakovanji o slabših telesnih, socialnih in akademskih sposobnostih. (Peterson idr., 2012, 432-440)

Podatki iz petih valov raziskave Early Childhood Longitudinal Study, Kindergarten so pokazali, da je bil status telesne mase pri učencih bolj negativno povezan z učiteljevimi ocenami njihove akademske uspešnosti kot z njihovimi rezultati na testu, kar pomeni, da učitelji ocenjujejo

akademsko uspešnost učencev z debelostjo kot slabšo, kot kažejo njihovi rezultati na testu (Zavodny, 2013, 135-145).

Izkušnje stigmatizacije zaradi telesne mase močno poslabšajo kakovost življenja, zlasti pri mladih. Prelomna študija Schwimmerja in kolegov (2003) je pokazala, da so imeli otroci in mladostniki s hudo debelostjo slabše ocene kakovosti življenja kot starostno primerljivi otroci, ki so imeli raka (Schwimmer idr., 2003, 1813-1819). Poleg tega stigma zaradi telesne teže ni značilna le za starejše mladostnike s hudo debelostjo, saj se negativni stereotipi o otrocih s prekomerno telesno težo pojavijo že pri treh letih. Pomembno je, da vrstniki niso edini vir stigmatizacije zaradi telesne teže. Raziskave dokazujejo, da stigmatizacijo zaradi telesne teže izvajajo starši in drugi družinski člani, učitelji, zdravstveni delavci in celotna družba, vključno s priljubljenimi mediji. Tako so otroci izpostavljeni stigmatizaciji in njenim negativnim posledicam v šoli, doma in v kliničnem okolju (Pont idr., 2017, 2).

Poleg šolskega in domačega okolja so mladi dodatno izpostavljeni stigmatizaciji zaradi telesne teže v medijih. Analize vsebine priljubljenih otroških televizijskih oddaj in filmov krepijo stigmatizacijo glede telesne teže s stereotipnim prikazovanjem likov, za katere se zdi, da imajo večjo telesno težo. V otroških medijih so liki, ki so vizualno vitki, pogosto prikazani kot prijazni, priljubljeni in privlačni, liki z večjimi telesnimi merami pa so prikazani kot agresivni, nepriljubljeni, zlobni, nezdravi ter tarča humorja ali posmeha. Podobno je raziskava, ki je preučevala priljubljene mladinske televizijske oddaje, pokazala bistveno večji delež vsebin, ki stigmatizirajo težo, v oddajah, namenjenih mladim, v primerjavi z oddajami, namenjenimi splošnemu občinstvu. Ker mladi več ur na dan gledajo televizijo in druge medije, obstaja velika verjetnost, da so izpostavljeni negativnim stereotipom in stigmatizaciji na podlagi teže. Poleg tega so raziskave pokazale povezave med večjo izpostavljenostjo mladim medijem in pogostejšim izražanjem stigmatizacije zaradi telesne teže s strani teh mladih do vrstnikov s prekomerno telesno težo in debelostjo. Ti dokazi skupaj poudarjajo, da so mediji, namenjeni mladim, vir stereotipov o telesni teži, ki lahko okrepijo in dopolnijo stigmatizirajoča sporočila, posredovana otrokom v šoli in doma (Pont idr., 2017, 3).

Raziskave kažejo, da zdravstveni delavci izražajo stigmatizacijo zaradi telesne teže pri bolnikih z debelostjo, bolniki z debelostjo pa se v zdravstvenih ustanovah pogosto počutijo stigmatizirane (Phelan idr., 2015, 319). Zdravstveni delavci, med njimi zdravniki, medicinske sestre, dietetiki, psihologi in zdravstveni pripravniki, sami poročajo o predsodkih in pristranskosti do bolnikov z debelostjo (Sabin idr., 2012, 6). Raziskave kažejo, da zdravniki debelost povezujejo z neupoštevanjem in zmanjšanim upoštevanjem zdravil, sovražnostjo, nepoštenostjo in slabo higieno. Na bolnike z debelostjo pogosto gledajo, kot da so leni, nimajo samokontrole in so manj inteligentni (Puhl in Heuer, 2012, 943). Zraven tega ti predsodki negativno vplivajo na kakovost oskrbe in lahko povzročijo, da bolniki z debelostjo redkeje iščejo preventivno oskrbo ter odlašajo ali odpovedujejo obiske. Zdravniki porabijo manj časa

in se manj pogovarjajo med obiskom v ordinaciji z bolniki z debelostjo kot z bolniki z nižjim indeksom telesne mase in so bolj zadržani pri izvajanju preventivnih zdravstvenih pregledov, kot so pregledi medenice, pregledi za raka in mamografija, pri bolnikih z debelostjo. Dokazano je, da psihologi bolnikom z debelostjo pripisujejo več patologije, več negativnih in hudih simptomov ter slabšo prognozo kot bolnikom z bolj zdravo telesno težo, ki imajo sicer podobno vedenjsko zdravstveno anamnezo (Pont idr., 2017, 3). Bolniki z debelostjo so poročali, da jim ni bila zagotovljena medicinska oprema primerne velikosti, kot so manšete za merjenje krvnega tlaka in halje za bolnike, kar povzroča manj prijazno klinično okolje in vpliva na kakovost zagotovljene zdravstvene oskrbe (Puhl in Heuer, 2012, 944; Huizinga idr., 2010, 5). Ko gre za mlade, lahko celo nianse v jeziku, ki ga zdravniki uporabljajo, ko se s pacienti pogovarjajo o telesni teži, povzročijo stigmatizacijo in izogibanje zdravstveni oskrbi. (Pont idr., 2017, 4)

2.8.2 Posledice stigmatizacije debelosti pri mladostnikih

1. Čustveni in psihološki učinki
Stigmatizacija zaradi telesne teže pomembno vpliva na psihološko in fizično zdravje otrok in mladostnikov ter pogosto krepi vedenje, ki spodbuja debelost. Draženje zaradi telesne teže povečuje tveganje za depresijo, tesnobo, nizko samospoštovanje in slabo telesno podobo. Mladi, ki jih dražijo zaradi telesne teže, se pogosteje samopoškodujejo in imajo samomorilne misli ali poskuse, pri čemer je verjetnost približno dvakrat večja v primerjavi z vrstniki, ki jih ne dražijo (Pont idr., 2017, 4).
2. Socialna izolacija in učni rezultati
Posmehovanje in obsojanje zaradi telesne teže prispeva k socialni izolaciji in slabšemu učnemu uspehu. Mladostniki s prekomerno telesno težo ali debelostjo doživljajo manj vrstniških prijateljstev in družbenih nominacij. Več kot dve tretjini otrok, starih od 9 do 11 let, meni, da bi imeli več prijateljev, če bi shujšali. Socialna izolacija in norčevanje negativno vplivata tudi na šolsko uspešnost, saj se učenci izločijo iz šolskega okolja ali se šoli izogibajo. (Pont idr., 2017, 4)
3. Nezdruvo prehranjevalno vedenje
Viktimizacija zaradi telesne teže lahko okrepi nezdrave prehranjevalne navade. Mladi, ki jih dražijo zaradi njihove teže, se pogosteje odločajo za prenajedanje in druga neurejena prehranjevalna vedenja. Longitudinalne študije povezujejo zgodnje draženje zaradi telesne teže s kasnejšimi nezdravimi prehranjevalnimi vzorci, zlasti pri dekletih latinskoameriškega in afroameriškega porekla (Pont idr., 2017, 5).
4. Zmanjšanje telesne vadbe in telesne dejavnosti
Draženje zaradi telesne teže zmanjšuje motivacijo za telesno dejavnost. Viktimizirani mladi poročajo o slabši telesni pripravljenosti, manjši samozavesti pri vadbi in izogibanju telesnim dejavnostim, vključno s telovadbo. To izogibanje se še poveča zaradi pogostega draženja vrstnikov med urami telesne vzgoje (Pont idr., 2017, 5).
5. Poslabšanje debelosti

Stigma zaradi telesne teže je povezana z večjim tveganjem za debelost. Pri dekletih, ki doživljajo draženje zaradi telesne teže, je za 64-66 % večja verjetnost, da se bo razvila ali poslabšala debelost. Še posebej škodljive so žaljive pripombe družinskih članov, povezane s telesno težo, v obdobju mladostništva, pri stigmatiziranih mladostnikih pa se v odrasli dobi pokažejo višji indeksi telesne mase in večja razširjenost debelosti. Longitudinalne študije potrjujejo, da zaznana stigma zaradi telesne teže napoveduje trajno debelost skozi čas, tudi po nadzoru izhodiščnih zdravstvenih in demografskih dejavnikov (Pont idr., 2017, 5).

2.9 Terminologija za nazivanje mladostnikov z debelostjo

Izraze kot so „zaobljen“ ali „debel“ zdravstveni delavci pogosto zavračajo kot ne dovolj resne za izražanje zdravstvenih težav, povezanih s telesno težo. Avtorica Puhl in drugi (2022) so ocenili tudi razlike v dojetanju mladih glede na spol, spolno usmerjenost in telesno težo ter opozorili na prepletenost telesne teže z drugimi pomembnimi vidiki identitete, kulture, razvoja in socializacije (Puhl idr., 2022, 10). Uporaba izrazov, kot so „prekomerna telesna teža“, „debel“ in „izjemno debel“, sproža občutke zadrege, sramu in žalosti. Doma ali v kliničnem okolju se lahko občutki sramu ali zadrege kažejo kot ambivalenca ali pomanjkanje motivacije, kar lahko še bolj utrdi krog frustracij med starši in otrokom. Raziskava Puhl idr. ponovno poudarja, kako pomembno je, da se namerno prepričamo, da se vsak otrok počuti vidnega in slišnega. V nasprotnem primeru se na presečišču rasne in etnične pripadnosti, spola, spolne usmerjenosti in telesne teže skrivajo nesporazumi, ki imajo lahko boleče čustvene posledice (Williams in Chaves, 2022, 62).

Ugotovitve Puhl in drugih (2022) kažejo na nekatere doslednosti pri terminologiji teže, ki jo mladi najbolj preferirajo, ne marajo in se nanjo odzivajo z negativnimi čustvi, vendar tudi na razlike v njihovem dojetanju glede na spol, spolno usmerjenost, raso/etnično pripadnost in status teže. Te individualne razlike lahko predstavljajo izziv pri komuniciranju o telesni teži z mladimi, zlasti če ni ene same besede ali besedne zveze, ki bi bila splošno sprejeta. Vendar pa lahko starši s tem, da mlade vprašajo, kakšne izraze imajo najraje, ko se pogovarjajo o zdravju, povezanem s telesno težo, spodbujajo bolj podporno in manj stigmatizirajočo komunikacijo s svojimi otroki (Puhl idr., 2022, 10).

Potrebni je več raziskav, ki bi opisale izkušnje staršev s terminologijo telesne teže, viktimizacijo in marginalizacijo zaradi telesne teže ter generacijski vpliv na njihove otroke in način, kako se pogovarjajo s svojimi otroki.

3 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

3.1 Namen raziskave

Napačno dojemanje vodi do škodljivih predpostavk o življenjskih slogih in značajih ljudi z debelostjo. Takšna posledična stigma zaradi debelosti prežema naše sedanje družbeno-kulturno in politično okolje ter ima hude posledice na ljudi z debelostjo, vključno s poslabšanjem duševnega zdravja, večjo umrljivostjo in obolevnostjo ter slabim zdravstvenim varstvom. Poleg tega pripoved o osebni odgovornosti za razvoj debelosti usmerja ukrepe na individualni ravni, ki so naivni do resničnosti genetskih in okoljskih vzrokov za debelost, kateri pa niso deležni ustrezne pozornosti in podpore. (Westbury idr., 2023, 17)

Zaradi naraščajočega pojava prekomerne telesne mase in debelosti se povečuje tudi socialno družbeni vidik problema, kot so navezovanje medsebojnih odnosov, spodbujanje solidarnosti med mladostniki, vključevanje v medvrstniške skupine ipd.. Po drugi strani pa se je spremenil tudi način življenja, ki vodi v individualizacijo, tekmovalnost, kariernost, itd., kar dodatno otežuje vzpostavljanje pristnih odnosov med mladostniki. Tretji vidik so pričakovanja, ki jih družba postavlja mladostnikom, kot kriterije za uspešnost, ustvarjalnost, produktivnost, ipd. Doseganje teh ciljev pomeni za mladostnike nenehen boj med izgradnjo lastne osebnosti in kompeticijo z vrstniki. Ta boj - notranja razklanost posameznika med pričakovanji družbe in lastnimi sposobnostmi lahko vodi v frustracijo in spodbuja negativen odnos do vrstnikov.

Mladostniki s prekomerno telesno maso in debelostjo so lahko stigmatizirani v svojem mikrookolju, to je v družini, med vrstniki, v vrčevskem in šolskem (vzgojno-izobraževalnem) okolju, v zdravstvenih ustanovah (pri zdravstvenih obravnavah), kot v makrookolju kot so mediji. Ravno zaradi večplastnega vpliva na razvijajočo se osebnost so vplivi veliko izrazitejši, veliko bolj travmatični, kot v kasnejšem odraslem okolju. Takšna situacija jih navadno vodi v začaran krog. Namesto da bi se povzročiteljem stigmatizacije uprli ali sami poiskali ustrezne rešitve se pogosto umaknejo, socialno izolirajo, tolažijo se s hrano in prenajedanjem, kar jih pa ponovno vodi v depresijo in še povečanje telesne mase.

Namen raziskave je predstaviti ter proučiti na podlagi prebrane literature in lastnih opažanj pojav tovrstnega nestrpnega vedenja med vrstniki, ali se mladostniki zavedajo svojega početja in ali se zavedajo vpliva (posledic) svojih dejanj s tem, ko postavljajo sodbe v obliki verbalnega nasilja, fizičnih obračunov ali socialne diskriminacije (izločanje iz družbe, prezir, itd.).

3.2 Cilji raziskave

1. Cilj naloge je predstaviti odnos mladostnikov do svojih vrstnikov s prekomerno telesno maso ali debelostjo.
2. Cilj naloge je predstaviti ali na negativen odnos mladostnikov do svojih vrstnikov s prekomerno telesno maso vpliva spol, starost in smer (vrsta) izobraževalnega programa.

3. Cilj naloge je predstaviti najpogostejše oblike stigmatizacije in diskriminacije mladostnikov do svojih vrstnikov z debelostjo.

Glavni cilj raziskovalne naloge pa je na osnovi zbranih rezultatov ozavestiti mladostnike o njihovem početu, kakšen vpliv imajo njihova dejanja na vrstnike s prekomerno telesno maso in debelostjo ter informirati širšo javnost o problematiki in pogostosti pojavljanja stigmatizacije ali diskriminacije. Hkrati pa se zavedam, da je potrebno o tem več govoriti, več publicirati in tematiko vključevati v učno-vzgojne programe, da bi s tem zmanjšali prisotnost stigme debelosti.

3.3 Raziskovalno vprašanje

1. Katere osebnostne lastnosti se pripisujejo mladostnikom s prekomerno telesno maso?
 - Hipoteza 1: Mladostniki vrstnikom s prekomerno telesno maso in debelostjo pripisujejo negativne osebnostne značilnosti.
2. Kakšen je odnos mladostnikov do vrstnikov s prekomerno telesno težo in debelostjo glede na spol, starost in izobraževalni program?
 - Hipoteza 2: Dekleta so manj strpna in bolj diskreditirajo vrstnike s prekomerno telesno maso kot fantje.
 - Hipoteza 3: Strpnost in toleranca do vrstnikov s starostjo narašča.
 - Hipoteza 4: Dijaki gimnazijske smeri so bolj tolerantni in strpni v primerjavi z dijaki na srednješolskem strokovnem programu.
3. Ali izobrazba staršev vpliva na odnos otrok do vrstnikov s prekomerno telesno maso?
 - Hipoteza 5: Dijaki z višjo izobrazbo staršev so bolj tolerantni do vrstnikov s prekomerno telesno maso in debelostjo.
4. Kaj je najbolj pogost način izražanja nestrpnosti (stigme in diskriminacije) v odnosu med mladostniki v srednješolskem okolju (gimnazijske in strokovne - poklicne smeri)?
 - Hipoteza 6: Najbolj pogosto je verbalno nasilje (žaljenje, zbadanje, zasmehovanje, posmehovanje...).

4 METODOLOGIJA

4.1 Raziskovalni pristop

Raziskovanja sem se lotila z opazovanjem odnosa med vrstniki z normalno telesno maso in tistimi s prekomerno telesno maso ali debelostjo. Opazovanje me je vodilo v proučevanje strokovne literature in objavljenih raziskav na temo stigmatizacije mladostnikov z debelostjo. Na podlagi virov sem si oblikovala raziskovalno vprašanje in se poglobila v to tematiko. Na podlagi pregleda literature in raziskovalnih vprašanj sem si oblikovala hipoteze ter načrt lastnega raziskovanja. Rezultate lastne raziskave sem potem primerjala z obstoječimi, ter jih ovrednotila.

4.2 Metode raziskovanja in vzorčenja (opis vzorca)

Najbolj primerna metoda raziskovanja, za to tematiko, za potrditev ali zavrnitev hipotez je metoda testiranja z vprašalnikom.

V literaturi sem poiskala standardizirane (validirane) vprašalnike, ki se navezujejo na tematiko naloge. Namenjeni so mladostnikom, ki anonimno odgovarjajo na vprašanja zaprtega tipa. Ta se navezujejo na stališča mladostnikov (dijakov prvih in četrth letnikov) do mladostnikov (njihovih vrstnikov) z debelostjo in tako podpirajo zastavljene hipoteze.

Del vprašalnika, z Likertovo lestvico (na drugi strani vprašalnika) je prirejen po delu avtorjev Alison D., Basile V., Yuker H. z naslovom: "The measurement of attitudes toward and beliefs about obese persons. *International Journal of Eating Disorders*" iz leta 1991 (Alison D., 1991, 599-607). Likertova lestvica je v končni obliki pet- (ali sedemstopenjska) lestvica, ki posamezniku omogoča, da izrazi, koliko se strinja ali ne strinja z določeno trditvijo. Likertova lestvica (običajno) ponuja pet možnih odgovorov na izjavo ali vprašanje, ki anketirancem omogočajo, da označijo svojo pozitivno do negativno moč strinjanja ali moč občutka v zvezi z vprašanjem ali izjavo (McLeod S., 2023).

S tem vprašalnikom smo preverjali na 12-stopenjski Likertovi lestvici.

Rezultate štejemo:

- 1-2 kot, da se anketiranci s trditvijo sploh niso strinjali,
- 3-4, da so se pretežno strinjali,
- 5-6, da se nekoliko niso strinjali
- 7-8, kot da so se nekoliko strinjali
- 9-10, da so se pretežno strinjali
- 11-12, da so se s trditvijo povsem strinjali

Vprašalnike sem razposlala po elektronski pošti na naslove dijakov štirih različnih mariborskih šol:

- II. gimnazijo Maribor,

- Srednjo zdravstveno in kozmetično šolo Maribor,
- Srednjo gradbeno šolo in Gimnazijo Maribor in
- III. gimnazijo Maribor.

Med tem sta bili dve šoli z gimnazijskim programom in dve s poklicno - strokovno usmeritvijo. Odločila sem se da bo fokusna skupina sestavljena iz dijakov prvih in četrtyh letnikov, saj menim, da sta to najbolj kontrastni skupini zaradi vstopa v srednješolsko izobraževanje in izstopa iz njega z istočasnim kreiranjem osebnosti in kognitivno-psihološkega razvoja.

Vse dijake sem pozvala s predhodnim sporočilom v katerem sem razložila namen vprašalnikov in jim zagotovila anonimnost ter jih pozvala k iskrenim odgovorom.

4.3 Opis raziskovalnega instrumenta in postopek zbiranja podatkov ter metode analiziranja zbranih podatkov

Za raziskovalni instrument sem uporabila elektronsko oblikovane vprašalnike pri katerih se tudi odgovori elektronsko vnašajo.

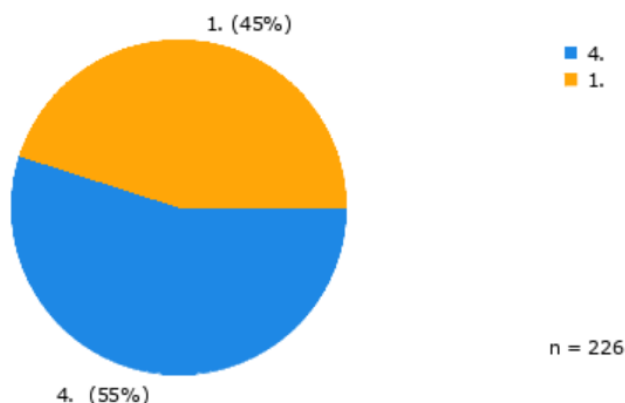
Vsi izpolnjeni vprašalniki so se samodejno shranjevali na programu 1KA. Podatke sem zbrala in statistično obdelala v programu 1KA, Excel in SPSS ter jih grafično in tabelarno predstavila v rezultatih, ovrednotila pa v diskusiji. 1KA je bila uporabljena za enostavnejše analize celotnega vzorca. Primerjave v odgovorih anketirancev glede na spol, letnik in program izobraževanja so bile izvedene s pomočjo programa SPSS. V SPSS-u so bile izvedene statistične analize kot so:

- T-test, za primerjavo rezultatov dveh različnih podskupin respondentov,
 - frekvenčne analize, za ugotavljanje najbolj in najmanj pogostih odgovorov pri posameznih vprašanjih,
 - povprečne vrednosti, za analizo stopnje strinjanje s trditvami,
 - korelacija, za iskanje povezave med stopnjo izobrazbo staršev ter odgovori respondentov.
- Trditve, ki sem jih merila s pomočjo Likertove lestvice, so bile v SPSS-u združene v skupno spremenljivko "stališča", ki je kazala povprečno stopnjo strinjanja respondentov s trditvami. Skupna stopnja povprečnega strinjanja s trditvami mi je dala uvodno predstavo o razlikah glede na spol, starost ter smer izobraževanja, za bolj natančno analizo pa sem nato pregledala tudi razlike pri specifičnih trditvah oziroma specifičnih vprašanjih iz vprašalnika. Rezultate analiz iz SPSS-a sem nato grafično prikazala s pomočjo programov Microsoft Word in Microsoft Excel.

5 EMPIRIČNI DEL

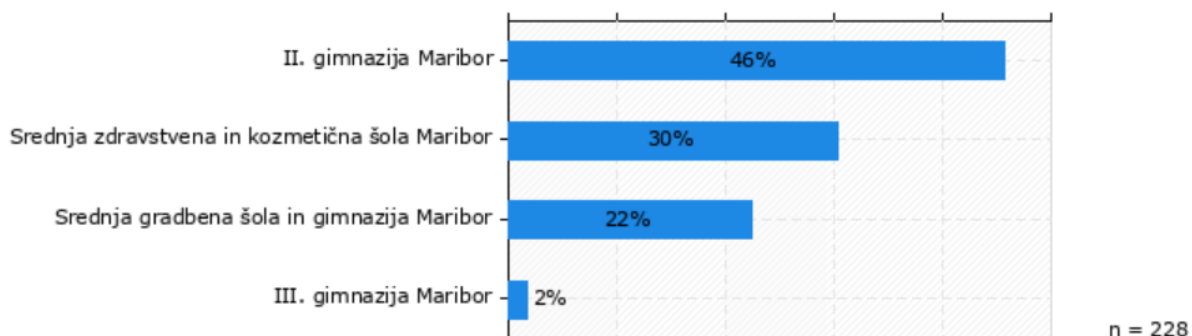
5.1 Vzorec

Graf 1: Prikaz razmerja dijakov prvih in četrth letnikov

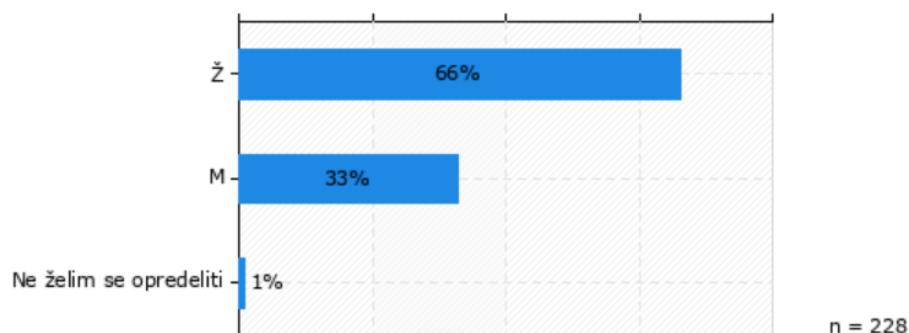
Iz podatkov je razvidno, da je na to vprašanje v vprašalniku odgovorilo 226 dijakov. Od tega je bilo 102 dijakov iz prvega letnika, kar je 45 odstotkov anketirancev in je na grafu prikazano z rumeno barvo ter 124 dijakov iz četrtega letnika, kar predstavlja 55 odstotkov anketirancev in je na grafu označeno z modro barvo.

Graf 2: Prikaz števila dijakov iz posameznih šol

Na vprašanje “Katero šolo obiskuješ?” je odgovorilo 228 dijakov. Od tega je bilo 104 dijakov iz II. gimnazije Maribor, iz grafa je razvidno, da je to 46 odstotkov anketirancev, 4-je dijaki so bili iz III. gimnazije Maribor, kar predstavlja 2 odstotka anketirancev, 69 dijakov je bilo iz Srednje zdravstvene in kozmetične šole Maribor, kar je 30 odstotkov anketiranih dijakov in 51 dijakov je bilo iz Srednje gradbene šole in Gimnazije Maribor, kar predstavlja 22 odstotkov vseh anketirancev. Torej vzorec sestavlja 108 gimnazijcev in 120 dijakov iz poklicnih šol.

Graf 3: Prikaz spola anketirancev

Iz podatkov je razvidno, da je na to vprašanje odgovorilo 228 dijakov, od tega je bilo 75 dijakov moškega spola, kar predstavlja 33 odstotkov anketirancev, 151 dijakov je bilo ženskega spola, kar je 66 odstotkov anketirancev. 2 dijaka sta označila, da se ne želita opredeliti in to predstavlja 1 odstotek anketirancev.

Graf 4: Prikaz izobrazbe staršev anketirancev

Iz pridobljenih podatkov je razvidno, da je na to vprašanje odgovorilo 227 dijakov. 1 dijak prihaja iz družine, kjer imata starša zaključeno osnovno šolo, kar je v grafu prikazano z 0 odstotkov. 63 dijakov prihaja iz družine, kjer sta starša zaključila srednješolsko poklicno izobrazbo, kar predstavlja v grafu 28 odstotkov. 11 dijakov izvira iz družine, kjer imata starša končano splošno srednješolsko izobrazbo, kar je na grafu prikazano s 5 odstotki. 38 dijakov prihaja iz družine, kjer sta starša zaključila višjo izobrazbo (višja strokovna; višješolska; višješolska specialistična), kar na grafu predstavlja 17 odstotkov. 66 dijakov izvira iz družine, kjer imata starša dodiplomsko izobrazbo (univerzitetna diploma; visoka strokovna), kar na grafu predstavlja 29 odstotkov. 48 dijakov pa izvira iz družine, kjer imata starša podiplomsko izobrazbo (specializacija; magisterij; doktorat), kar je v grafu prikazano z 21 odstotki.

5.2 Rezultati

V tem delu so predstavljeni grafi in pisno navedeni ugotovljeni podatki

Graf 5: Lestvica stališč mladostnikov do vrstnikov z debelostjo

n = 228

Graf prikazuje povprečja, ki prikažejo generalno mnenje (stopnjo strinjanja) dijakov z določeno trditvijo.

Z grafa je razvidno, da je na trditve: "Mladostniki/ce z debelostjo pogosto doživljajo zbadanje zaradi svoje telesne mase." največ anketirancev izrazilo pretežno strinjanje s trditvijo, povprečna vrednost je 9,2 in sicer je odgovor "pretežno se strinjam" označilo 35,84 odstotkov anketirancev (glej prilogo 1).

Prav tako se pretežno strinjanje kaže pri trditvah: "Večina mladostnikov z debelostjo je manj samozavestnih, kot so ostali/e vrstniki/ce.", z grafa je razvidno, da je povprečje odgovorov 9,1, kar pomeni, da se je s to trditvijo pretežno strinjalo 38,77 odstotkov vseh anketirancev (glej prilogo 2) in "Večina mladostnikov/c z debelostjo čuti, da niso tako dobri, kot so drugi vrstniki/ce." z grafa je razvidno, da je povprečje odgovorov znašalo 9,1.

Kar visoka stopnja strinjanja se je pojavila tudi pri trditvah "Mladostniki/ce z debelostjo so pogosto obravnavani drugače od drugih vrstnikov (na primer: manj prijazno, slabše obravnavani).", kjer je povprečje odgovorov 7,7, podobno je pri trditvi: "Mladostniki/ce z debelostjo imajo težave z iskanjem prijateljev ali vključevanjem v družbo", povprečje na grafu znaša 7,2. Prav tako je kar visoka stopnja strinjanja prisotna pri trditvi: "Mladostniki brez debelosti, se večinoma ne bi poročili z nekom, ki je debel.", povprečna stopnja strinjanja je znašala 6,9, kar po lestvici spada v izražanje nekolikšnega strinjanja.

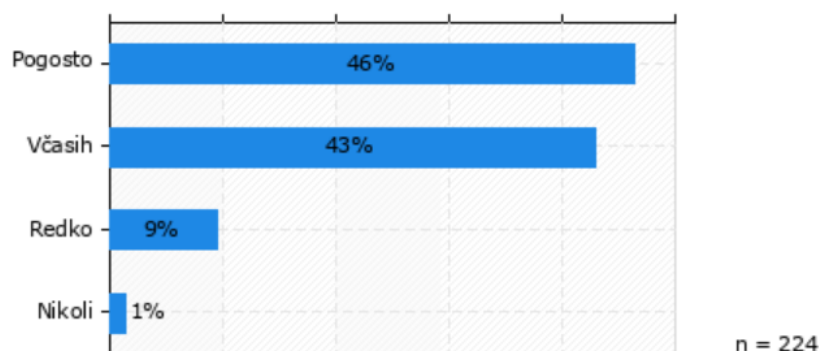
Pri trditvah: "Ponavadi imajo mladostniki/ce z debelostjo drugačne osebnosti (osebnostne lastnosti) kot tisti mladostniki/ce brez debelosti." in "Mladostniki/ce z debelostjo so ravno toliko spolno privlačni kot ljudje, ki niso debeli." je prav tako bilo v povprečju največ odgovorov, ki nakazujejo na nekolikšno stopnjo strinjanja in sicer povprečje prve trditve je 6,2, druge pa 6,1, kar je razvidno iz grafa.

Nekolikšna stopnja ne strinjanja se pojavi pri trditvah:

- "Mladostniki/ce z debelostjo so ravno toliko zdravi kot ljudje, ki niso debeli.", kjer ima ta povprečno vrednost 5,6 in tako predstavlja sredino med strinjanjem in nestrinjanjem.
- "Le redki mladostniki/ce z debelostjo se sramujejo svoje telesne mase.", povprečje strinjanja s trditvijo je znašalo 5,
- "Večini mladostnikov/c je neprijetno, ko se družijo z vrstniki/cami z debelostjo.", povprečje strinjanja s trditvijo je bilo 4,6,
- "Mladostniki/ce z debelostjo imajo manj možnosti za uspeh v družbi in šoli.", prav tako se pri tej trditvi pojavi povprečje strinjanja s trditvijo 4,6 in
- "Mladostniki/ce z debelostjo so običajno neurejeni/e.", iz grafa lahko razberemo, da je povprečje strinjanja trditvijo 4,4.

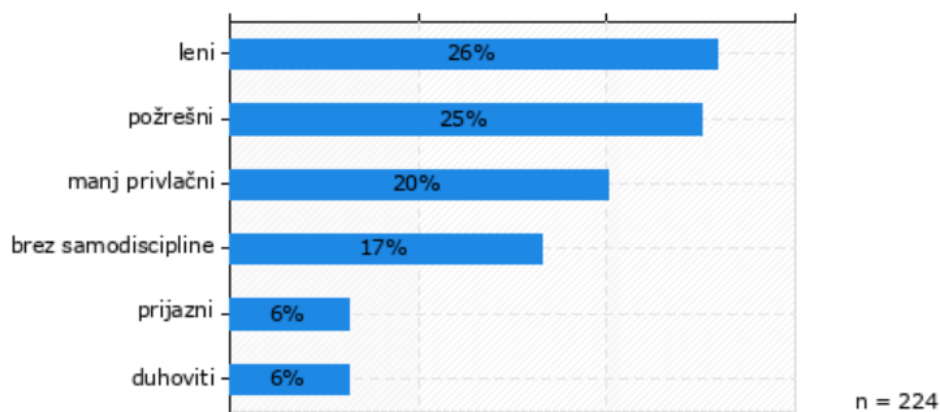
Trditvi z najnižjo stopnjo strinjanja sta "Mladostniki/ce z debelostjo ne bi smeli pričakovati, da bodo imeli normalna življenja." in "Mladostniki z debelostjo ne morejo biti tako uspešni kot učenci brez debelosti." S trditvijo "Mladostniki/ce z debelostjo ne bi smeli pričakovati, da bodo imeli normalna življenja." se sploh ni strinjalo 131 dijakov, kar je 58,22 odstotkov anketirancev (glej prilogo 3). Najnižja stopnja strinjanja je bila pri trditvi "Mladostniki z debelostjo ne morejo biti tako uspešni kot učenci brez debelosti.", kjer je kar 138 dijakov označilo, da se s trditvijo sploh ne strinja, kar je 60,79 odstotkov vseh anketirancev (glej prilogo 4).

Graf 6: Mnenja dijakov o pogostosti soočanja mladostnikov/c z negativnimi mnenji vrstnikov

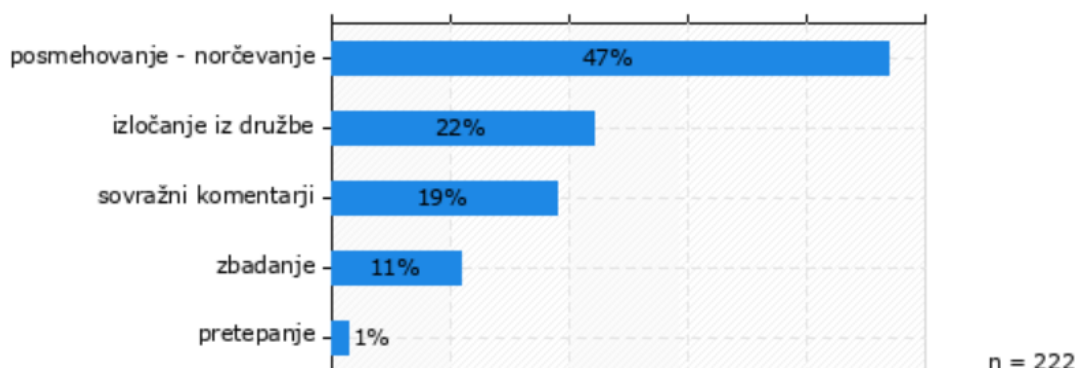
Iz grafa je razvidno, da je na vprašanje odgovorilo 224 dijakov, od tega je bilo 46 odstotkov anketirancev mnenja, da se njihovi vrstniki/vrstnice z debelostjo pogosto soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov, 43 odstotkov je bilo mnenja, da se mladostniki/mladostnice z debelostjo včasih soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov, 9 odstotkov meni, da so mladostniki/mladostnice z debelostjo redko tarča negativnih mnenj vrstnikov in le 1 odstotek anketirancev je na vprašanje: “Kako pogosto menite, da se mladostniki/ce z debelostjo soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov?” odgovoril, da se mladostniki/mladostnice z debelostjo nikoli ne soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov.

Graf 7: Lastnosti, ki jih mladostniki/mladostnice največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo

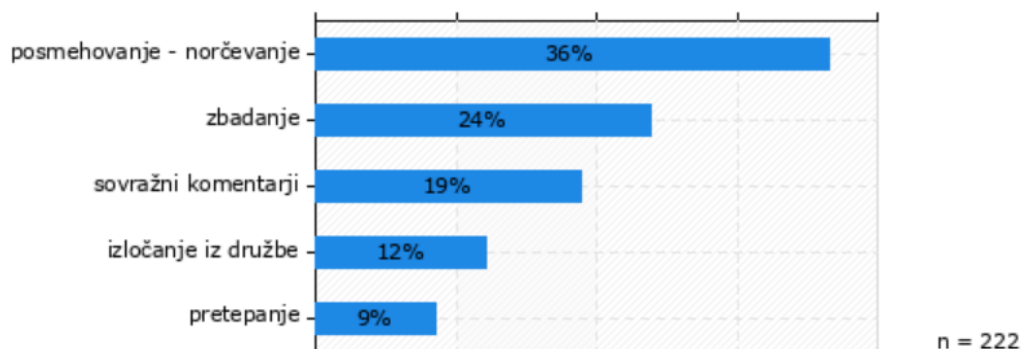
Iz grafa lahko razberemo, da je na vprašanje: “Katero lastnost mladostniki največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo?”, odgovorilo 224 dijakov. Vidimo lahko, da mladostniki/-ce svojim vrstnikom z debelostjo največkrat pripisujejo, da so leni (26 odstotkov dijakov je označilo ta odgovor), požrešni (odgovor je označilo 25 odstotkov anketirancev), manj privlačni (takšnega mnenja je bilo 20 odstotkov vprašanih dijakov) in brez samodiscipline (ta odgovor je označilo 17 odstotkov anketirancev). Manj pogoste lastnosti, ki jih dijaki (mladostniki) pripisujejo svojim vrstnikom z debelostjo pa so, da so ti, prijazni (6 odstotkov dijakov je označilo ta odgovor) in duhoviti (kjer je bilo prav tako 6 odstotkov anketiranih dijakov takšnega mnenja).

Graf 8: Najpogostejše oblike nestrpnosti s katerimi se soočajo mladostnice z debelostjo

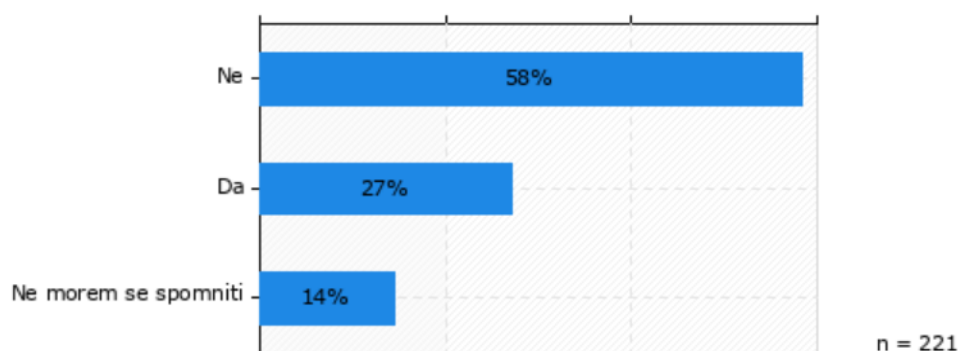
Vidimo lahko, da je na vprašanje “S katerim načinom izražanja nestrpnosti se po vašem mnenju najpogosteje soočajo dekleta z debelostjo?”, odgovorilo 222 dijakov. Iz grafa lahko razberemo, da se po mnenju dijakov dekleta z debelostjo najpogosteje soočajo z nestrpnostjo v obliki posmehovanja - norčevanja (takšnega mnenja je 27 odstotkov vprašanih dijakov), izločanja iz družbe (22 odstotkov anketirancev je označilo to možnost) in v obliki sovražnih komentarjev (to možnost je izbralo 19 odstotkov anketirancev). Iz grafa lahko razberemo, da sta manj pogosti obliki izražanja nestrpnosti s katerima se soočajo mladostnice z debelostjo zbadanje (11 odstotkov dijakov je izbralo to možnost) in pretepanje (le 1 odstotek dijakov - anketirancev meni, da je to najpogostejša oblika izražanja nestrpnosti).

Graf 9: Najpogostejše oblike nestrpnosti s katerimi se soočajo mladostniki z debelostjo

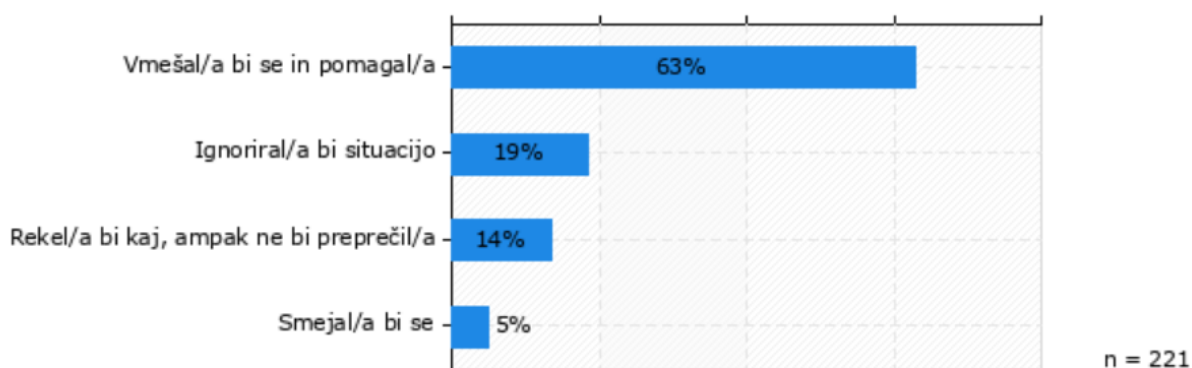
Iz grafa je razvidno, da je na vprašanje “S katerim načinom izražanja nestrpnosti se po vašem mnenju najpogosteje soočajo fantje z debelostjo?”, odgovorilo 222 dijakov. Po mnenju vprašanih dijakov se največ fantov (mladostnikov) z debelostjo sooča z nestrpnostjo v obliki posmehovanja - norčevanja (36 odstotkov anketirancev meni, da je to najpogostejša oblika izražanja nestrpnosti), zbadanja (to možnost je izbralo 24 odstotkov vprašanih) in v obliki sovražnih komentarjev (19 odstotkov anketirancev meni, da je to najpogostejša oblika). Manj pogoste oblike izražanja nestrpnosti mladostnikov do fantov z debelostjo so po mnenju vprašanih izločanje iz družbe (12 odstotkov je označilo to možnost) in pretepanje (9 odstotkov vprašanih meni, da naj bi bilo pretepanje najpogostejša oblika izražanja nestrpnosti do mladostnikov (moškega spola) z debelostjo).

Graf 10: Sodelovanje v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vrstnike

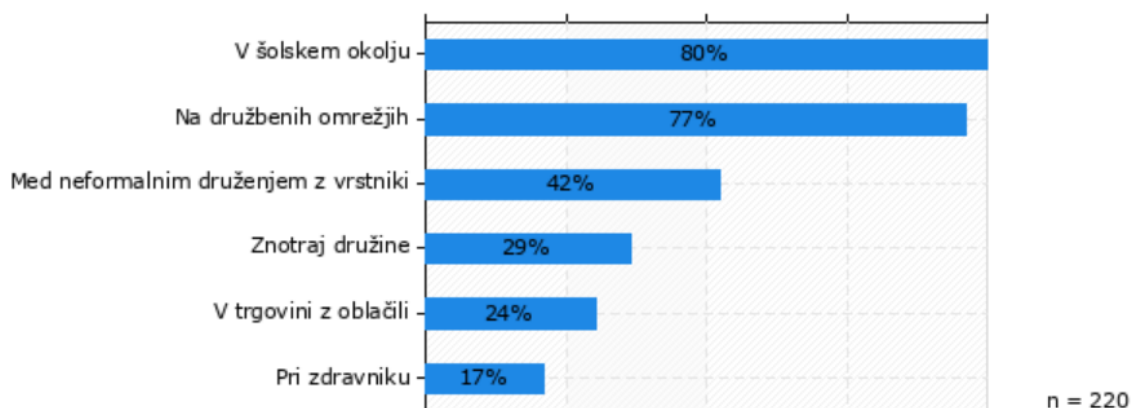
Na vprašanje “Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?” je odgovorilo 221 vprašanih dijakov. Iz grafa je razvidno, da je 58 odstotkov anketirancev izbralo možnost “ne”, kar pomeni, da niso sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na njihove vrstnike, 27 odstotkov je na vprašanje odgovorilo z “da”, kar pomeni, da so sodelovali v takšnih pogovorih, 14 odstotkov anketirancev pa je izbralo možnost “ne morem se spomniti”.

Graf 11: Kako bi se mladostniki/ce odzvali, če bi videli, da njihov vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje

Na vprašanje “Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?” je odgovorilo 221 dijakov. Največ anketirancev je izbralo možnost, da bi se vmešalo in pomagalo, na grafu vidimo, da je teh kar 63 odstotkov. 19 odstotkov vprašanih je izbralo možnost, da bi ignoriralo situacijo, 14 odstotkov vprašanih je izbralo možnost “Rekel/a bi kaj, ampak ne bi preprečil/a” in 5 odstotkov anketirancev je izbralo možnost, da če bi bili priča takšni situaciji, bi se smejali.

Graf 12: Prostor, kjer se po mnenju mladostnikov mladostniki/ce največkrat soočajo z diskriminacijo – stigmatizacijo

Na vprašanje “Kje se po vašem mnenju mladostniki/ce največkrat soočajo z diskriminacijo - stigmatizacijo?”, kjer je bilo možnih več odgovorov, je odgovorilo 220 dijakov. Iz grafa je razvidno, da se po mnenju anketirancev njihovi vrstniki z debelostjo, največkrat soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo v šolskem okolju (80 odstotkov vprašanih je izbralo to možnost), na družbenih omrežjih (takšnega mnenja je bilo 77 odstotkov), med neformalnimi druženji z vrstniki (42 odstotkov anketirancev). Manj pogosta okolja, kjer se po mnenju mladostnikov njihovi vrstniki soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo so znotraj družine (29 odstotkov vprašanih je izbralo to možnost), v trgovini z oblačili (24 odstotkov anketirancev) in po mnenju vprašanih dijakov se njihovi vrstniki z debelostjo najredkeje soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo pri zdravniku (to možnost je izbralo 17 odstotkov).

Graf 13: Lastnosti, ki jih po mnenju dijakov (moškega spola) mladostniki največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo

Iz grafa je razvidno, da fantje vrstnikom z debelostjo največkrat pripisujejo lastnosti, kot so požrešnost (27 odstotkov dijakov moškega spola je označilo to možnost), lenoba (23 odstotkov fantov ja označilo to možnost) in da so brez samodiscipline (prav tako 23 odstotkov moških

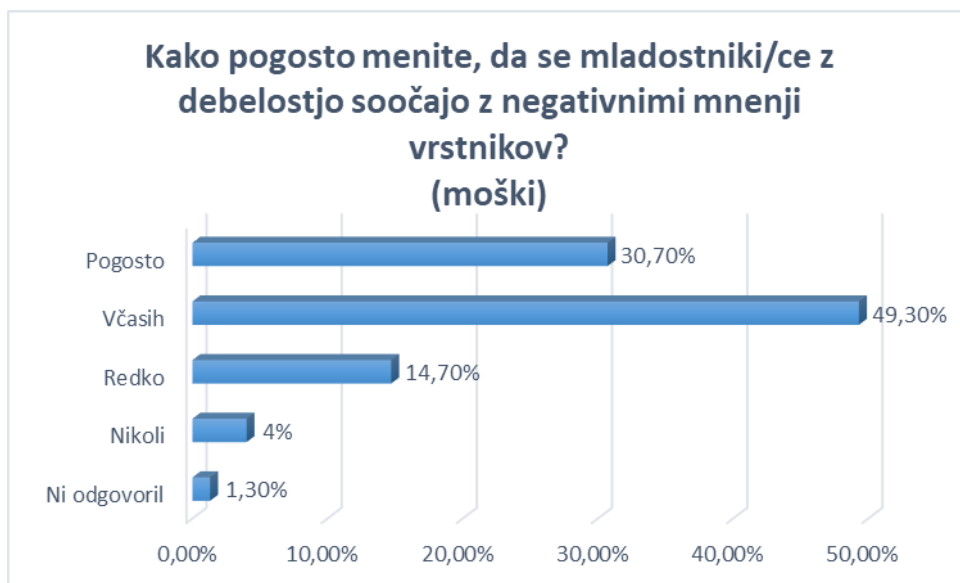
anketirancev). Manj pogoste lastnosti, ki jih dijaki moškega spola pripisujejo vrstnikom z debelostjo pa so, da so manj privlačni (12 odstotkov anketirancev), duhoviti (9 odstotkov vprašanih dijakov moškega spola je izbralo to možnost) in prijazni (5 odstotkov dijakov moškega spola je takšnega mnenja). 1 odstotek anketiranih dijakov moškega spola na vprašanje ni odgovorilo.

Graf 14: Lastnosti, ki jih po mnenju dijakov (ženskega spola) mladostniki največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo

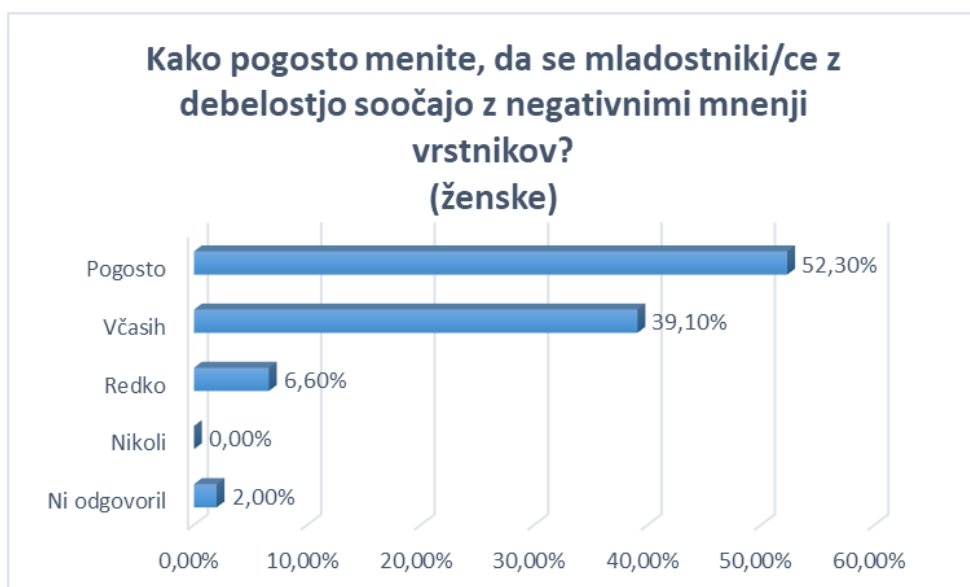
Iz grafa je razvidno, da dekleta vrstnikom z debelostjo največkrat pripisujejo lastnosti, kot so lenoba (27 odstotkov dijakov ženskega spola je označilo to možnost), požrešnost (24 odstotkov deklet ja označilo to možnost) in da so manj privlačni (23 odstotkov anketirancev ženskega spola je mnenja, da se mladostnikom z debelostjo najpogosteje pripisuje to lastnost). Manj pogoste lastnosti, ki jih dijakinje ženskega spola pripisujejo vrstnikom z debelostjo pa so, da so brez samodiscipline (13 odstotkov anketirank), prijazni (7 odstotkov vprašanih dijakov ženskega spola je izbralo to možnost) in duhoviti (5 odstotkov dijakov ženskega spola je takšnega mnenja). 2 odstotka anketiranih dijakinj ženskega spola na vprašanje ni odgovorilo.

Graf 15: Mnenja dijakov (anketirancev moškega spola) o pogostosti soočanja mladostnikov/c z negativnimi mnenji vrstnikov

Iz grafa je razvidno, da je bila pri anketiranih moškega spola najpogosteje izbrana možnost, da se njihovi vrstniki z debelostjo včasih soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov (tak odgovor je izbralo 49,30 odstotkov anketiranih moških), možnost "pogosto" je izbralo 30,70 odstotkov dijakov, možnost "redko" je bila označena s strani 14,70 odstotkov dijakov moškega spola, za možnost "nikoli", torej dijakov, ki menijo, da se njihovi vrstniki z debelostjo nikoli ne soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov, so se odločili 4 odstotki anketiranih moških. Na vprašanje ni odgovorilo 1,30 odstotkov anketiranih dijakov moškega spola.

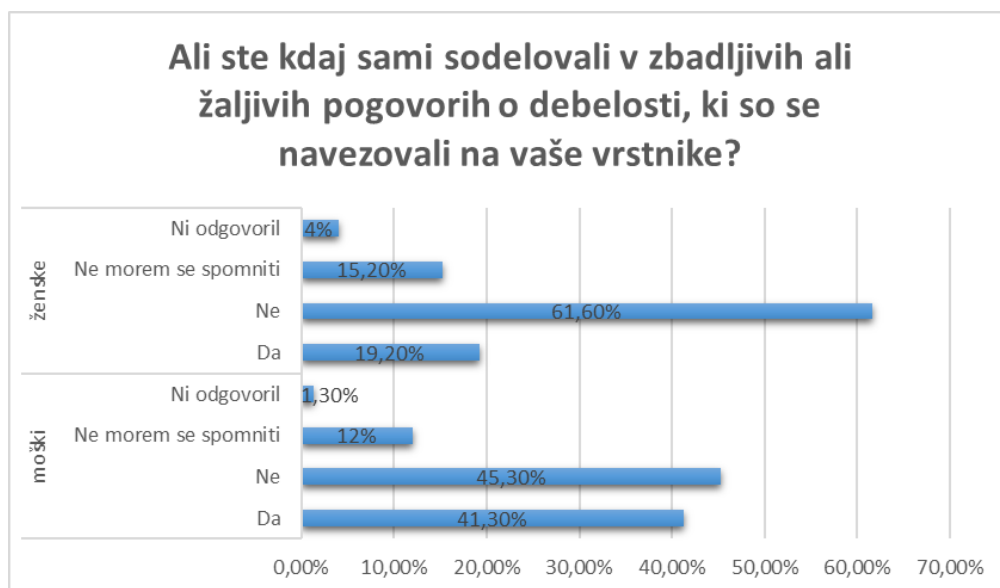
Graf 16: Mnenja dijakinj (anketirank ženskega spola) o pogostosti soočanja mladostnikov/c z negativnimi mnenji vrstnikov

Iz grafa lahko razberemo, da je največ dijakinj, anketirank ženskega spola mnenja, da se njihovi vrstniki z debelostjo pogosto soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov (ta odgovor je izbralo

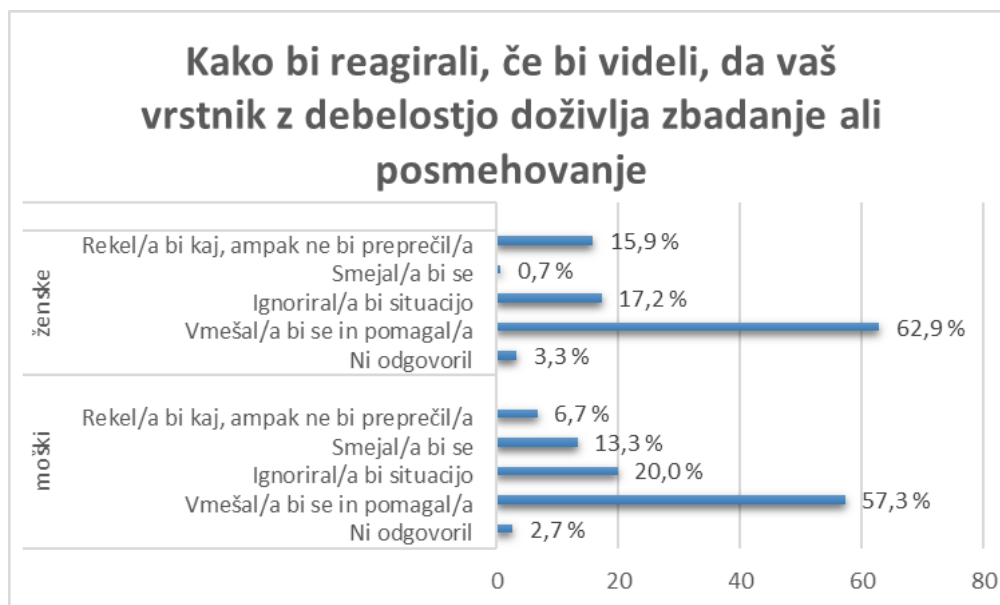
52,30 odstotkov anketirank ženskega spola). Možnost “včasih” je izbralo 39,10 odstotkov žensk in 6,60 odstotkov anketirank je izbralo odgovor, da se njihovi vrstniki z debelostjo redko soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov. Nobena od anketirank ženskega spola ni označila možnosti, da se njihovi vrstniki z debelostjo nikoli ne soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov. Na vprašanje nista odgovorila 2 odstotka anketirank.

Graf 17: Razlika med moškimi in ženskami pri odgovorih na vprašanje “Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?”

Iz grafa in priloge št. 7 je razvidno, da je na vprašanje odgovorilo 228 dijakov, od tega 151 žensk, 75 moških in 2 osebi, ki se nista želeli opredeliti. 45,30 odstotkov anketirancev moškega spola je označilo možnost “ne”, 41,30 odstotkov dijakov moškega spola je označilo odgovor “da”, 12 odstotkov dijakov pa je označilo možnost “ne morem se spomniti”. 1,30 odstotkov vprašanih moškega spola na vprašanje ni odgovorilo. Ženske anketiranke so na vprašanja odgovrajale: 61,60 odstotkov deklet je označilo možnost “ne”, 19,20 odstotkov žensk je označilo odgovor “da”, 15,20 odstotkov anketirank ženskega spola je označilo odgovor “ne morem se spomniti” in 4 odstotki žensk ni odgovorilo na to vprašanje.

Graf 18: Razlika med moškimi in ženskami pri odgovorih na vprašanje “Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?”

Iz grafa in priloge 8 je razvidno, da je na vprašanje “Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?” odgovorilo 228 dijakov, od tega je bilo 151 dijakinj ženskega spola, 75 dijakov moškega in 2 osebi se nista želeli opredeliti. Odgovori dijakov moškega spola: 57,3 odstotka dijakov moškega spola je označilo možnost “vmešal bi se in pomagal”, 20,0 odstotkov moških anketirancev je izbralo možnost “ignoriral bi situacijo”, 13,3 odstotka moških je označilo “smej/a bi se”, 6,7 odstotkov je izbralo trditev “rekel bi kaj, ampak ne bi preprečil” in 2,7 odstotka moških anketirancev na to vprašanje ni odgovorilo. Odgovori dijakinj ženskega spola: 62,9 odstotkov anketiranih žensk je izbralo možnost “vmešala bi se in pomagala”, 17,2 odstotka deklet je izbralo “ignorirala bi situacijo”, 15,9 odstotka anketirank je izbralo možnost “rekla bi kaj, ampak ne bi preprečila”, 0,7 odstotka anketiranih žensk pa je izbralo možnost “smej/a bi se”. 3,3 odstotka deklet na to vprašanje ni odgovorilo.

6 RAZPRAVA

V delu razprava bomo odgovarjali na raziskovalna vprašanja in potrjevali oziroma ovrgli hipoteze ter razpravljali o rezultatih in jih primerjali tudi s podobnimi raziskavami iz literature.

Prvo raziskovalno vprašanje, ki sem si ga zastavila je: *“Katere osebnostne lastnosti se pripisujejo mladostnikom s prekomerno telesno maso?”*. Na podlagi tega sem oblikovala prvo hipotezo *“Mladostniki vrstnikom s prekomerno telesno maso in debelostjo pripisujejo negativne osebnostne značilnosti.”* Za odgovor na raziskovalno vprašanje sem v vprašalniku zastavila anketirancem vprašanje št. 2 *“Katero lastnost mladostniki največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo?”* in ponudila lestvico stališč mladostnikov do vrstnikov z debelostjo, po Likertu. Rezultati so prikazani v grafu št. 1 in grafu št. 7. V grafu št. 1 so razporejene trditve po povprečju stopnje strinjanja od višje stopnje strinjanja proti nižji. Iz grafa št. 7 lahko razberemo, da mladostniki/-ce svojim vrstnikom z debelostjo največkrat pripisujejo, da so leni (26 odstotkov dijakov je označilo ta odgovor), požrešni (odgovor je označilo 25 odstotkov anketirancev), manj privlačni (takšnega mnenja je bilo 20 odstotkov vprašanih dijakov) in brez samodiscipline (ta odgovor je označilo 17 odstotkov anketirancev). Manj pogoste lastnosti, ki jih dijaki (mladostniki) pripisujejo svojim vrstnikom z debelostjo pa so, da so ti, prijazni (6 odstotkov dijakov je označilo ta odgovor) in duhoviti (kjer je bilo prav tako 6 odstotkov anketiranih dijakov takšnega mnenja).

Hipoteza 1: Mladostniki vrstnikom s prekomerno telesno maso in debelostjo pripisujejo negativne osebnostne značilnosti. Z deskriptivno analizo dobljenih odgovorov potrjujemo hipotezo št. 1, da mladostniki vrstnikom z debelostjo po večini pripisujejo negativne osebnostne lastnosti.

Pri vprašanju *“Katero lastnost mladostniki največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo?”* se je pri odgovorih pojavila tudi razlika med spoloma, to prikazujeta graf št. 13 in 14. In sicer so ženske (dijakinje) bolj mnenja, da se vrstnikom z debelostjo pripisuje, da so manj privlačni, medtem ko so moški (dijaki) bolj mnenja, da se vrstnikom z debelostjo pripisuje pomanjkanje samodiscipline. Podobne ugotovitve so dobili tudi v raziskavi iz leta 2011, ki sta jo naredila Puhl R. in Heuer C.A. je, da mladostniki z debelostjo pogosto postanejo tarča stigme, predsodkov in negativnih stereotipov. Ti stereotipi jih prikazujejo kot lene, manj inteligentne in neprivlačne (Puhl R. Heuer C.A., 2011, 1). V delu Pont S.J. in sodelavcev, takšna percepcija vodi do socialne izključenosti in psiholoških težav, kot so nizka samopodoba, anksioznost in depresija (Pont idr, 2017, 2).

Drugo raziskovalno vprašanje, ki sem si ga zastavila je: *“Kakšen je odnos mladostnikov do vrstnikov s prekomerno telesno maso in debelostjo glede na spol, starost in izobraževalni program?”*. To vprašanje podpirajo odgovori iz vprašalnika, vprašanja št.: 1, 5 in 6. Odgovori na vprašanje 1 *“Kako pogosto menite, da se mladostniki/-ce z debelostjo soočajo z negativnimi*

mnenji vrstnikov?” so razvidni na grafu 6, predstavlja mnenja dijakov o pogostosti soočanja mladostnikov/c z negativnimi mnenji vrstnikov. Iz grafa je razvidno, da je 46 odstotkov anketirancev mnenja, da se njihovi vrstniki/vrstnice z debelostjo pogosto soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov, 43 odstotkov je bilo mnenja, da se mladostniki/mladostnice z debelostjo včasih soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov, 9 odstotkov meni, da so mladostniki/mladostnice z debelostjo redko tarča negativnih mnenj vrstnikov in le 1 odstotek anketirancev je na vprašanje odgovoril, da se mladostniki/mladostnice z debelostjo nikoli ne soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov. Na grafu št. 6 so predstavljeni rezultati vseh anketirancev. Z grafoma št. 15 in 16 pa smo ponazorili razlike, ki se pojavijo med spoloma, na to vprašanje. Na grafu št. 15 so prikazana mnenja dijakov (anketirancev moškega spola) o pogostosti soočanja mladostnikov/c z negativnimi mnenji vrstnikov iz katerih lahko razberemo, da največ dijakov misli, da se njihovi vrstniki z debelostjo včasih soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov (49,30 odstotkov). Na grafu št. 16 pa so prikazana mnenja dijakinj (anketirank ženskega spola) o pogostosti soočanja mladostnikov/c z negativnimi mnenji vrstnikov, kjer pa je prevladoval odgovor in s tem mnenje žensk, da se njihovi vrstniki pogosto soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov (52,30 odstotkov). Med grafoma se je pojavila tudi očitna razlika pri možnosti “da se vrstniki z debelostjo nikoli ne soočajo z negativnimi mnenji”, saj so se zanjo odločili 4 odstotki moških anketirancev, med ženskimi anketitrankami pa ta odgovor sploh ni bil izbran (številčen prikaz, koliko anketirancev, katerega spola je izbralo katero od možnosti je v prilogi št. 5 in 6). Grafa št. 15 in 16 kažeta na to, da moški malo drugače gledajo na pogostost stigmatizacije debelosti, menijo, da se dogaja manj pogosto kot to mislijo ženske. Glede na šolo: na Srednji zdravstveni in kozmetične šoli je 55 odstotkov anketirancev mnenja, da mladostniki z debelostjo pogosto srečujejo z negativnimi mnenji, na ostalih šolah pa se ta vrednost giblje okoli 40 odstotkov.

Leta 2021 je bila narejena študija v kateri sta Lessard L.M. in Puhl R.M. preučevala občutke mladostnikov o svojem telesu in zaznane spremembe stigmatizacije telesne teže s strani vrstnikov, staršev in družbenih medijev med pandemijo COVID-19. Štiristo dvainpetdeset mladostnikov (starih od 11 do 17 let) je jeseni 2020 izpolnilo spletno anketo. Rezultati so pokazali, da je večina (53 %) mladostnikov poročala o povečani izpostavljenosti vsaj eni obliki stigmatizirajočih vsebin v družabnih medijih o telesni teži med pandemijo. Poleg tega je zaradi pandemije prevladovalo povečano nezadovoljstvo s telesom (41 %), zlasti med dekleti z višjim indeksom telesne mase (≥ 85 . percentil; 67 %). V povprečju je obseg, v katerem so mladostniki s strani staršev in vrstnikov doživljali slabo ravnanje zaradi telesne teže, ostal enak kot pred pandemijo. (Lessard L.M., Puhl R.M., 2021, 1).

Leta 2013 so Bucchianeri M.M. idr. prišli do odgovorov, da izkušnje nadlegovanja, o katerih poročajo mladostniki sami, tudi med rasno raznolikimi vzorci, kažejo, da je nadlegovanje zaradi telesne teže najpogostejša oblika nadlegovanja, o kateri poročajo dekleta, in druga najpogostejša oblika nadlegovanja med fanti (Bucchianeri M.M. idr., 2013, 47-53).

Leta 2017 je Puhl R.M. s sodelavci objavila članek, ki govori o tem, da lahko stigmatizacija zaradi telesne mase s strani vrstnikov vključuje draženje, ustrahovanje ali spletno ustrahovanje. 71 % mladostnikov, ki iščejo zdravljenje zaradi izgube telesne mase, poroča, da so bili v zadnjem letu ustrahovani zaradi svoje telesne mase (Puhl R.M. idr., 2017, 1062-5, Braddock A. idr., 2023, 2)

Odgovori na vprašanje 5 "Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?" so prikazani v grafu št. 10. Iz grafa je razvidno, da je 58 odstotkov anketirancev izbralo možnost "ne", kar pomeni, da niso sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na njihove vrstnike, 27 odstotkov je na vprašanje odgovorilo z "da", kar pomeni, da so sodelovali v takšnih pogovorih, 14 odstotkov anketirancev pa je izbralo možnost "ne morem se spomniti". Z grafom št. 17 so prikazane razlike med moškimi in ženskami pri odgovorih na vprašanje "Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?". 45,30 odstotkov anketirancev moškega spola je označilo možnost "ne", 41,30 odstotkov dijakov moškega spola je označilo odgovor "da", 12 odstotkov dijakov pa je označilo možnost "ne morem se spomniti". 1,30 odstotkov vprašanih moškega spola na vprašanje ni odgovorilo. Med tem ko so bili odgovori ženskih anketirank: 61,60 odstotkov deklet je označilo možnost "ne", 19,20 odstotkov je označilo odgovor "da", 15,20 odstotkov je označilo odgovor "ne morem se spomniti" in 4 odstotki žensk ni odgovorilo na to vprašanje. Iz odgovorov lahko razberemo, da je več dijakov moškega spola sodelovalo v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na njihove vrstnike, kot dijakinj ženskega spola.

Odgovori na vprašanje 6 "Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?" pa so predstavljeni v grafu št. 11. Razvidno je, da je največ anketirancev je izbralo možnost, da bi se vmešalo in pomagalo, na grafu vidimo, da je teh kar 63 odstotkov. 19 odstotkov vprašanih je izbralo možnost, da bi ignoriralo situacijo, 14 odstotkov vprašanih je izbralo možnost "Rekel/a bi kaj, ampak ne bi preprečil/a" in 5 odstotkov anketirancev je izbralo možnost, da če bi bili priča takšni situaciji, bi se smejali. Z grafom št. 17 so predstavljene razlike med spoloma, ki se pojavijo pri vprašanju "Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?". 57,3 odstotka dijakov moškega spola je označilo možnost "vmešal bi se in pomagal", 20,0 odstotkov moških anketirancev je izbralo možnost "ignoriral bi situacijo", 13,3 odstotka moških je označilo "smejati bi se", 6,7 odstotkov je izbralo trditev "rekel bi kaj, ampak ne bi preprečil" in 2,7 odstotka moških anketirancev na to vprašanje ni odgovorilo. 62,9 odstotkov anketiranih žensk je izbralo možnost "vmešala bi se in pomagala, 17,2 odstotka deklet je izbralo "ignorirala bi situacijo", 15,9 odstotka anketirank je izbralo možnost "rekla bi kaj, ampak ne bi preprečila", 0,7 odstotka anketiranih žensk pa je izbralo možnost "smejati bi se". 3,3 odstotka deklet na to vprašanje ni odgovorilo. Iz rezultatov lahko vidimo, da več anketirank postavilo na stran

vrstnika, ki doživlja zbadanje in posmehovanje zaradi debelosti, prav tako je opazna razlika pri odgovoru "smej/a" bi se, kjer je to možnost izbralo le 1 dekle (glej prilogo št. 8), medtem, ko se je zanjo odločilo 10 dijakov moškega spola (glej prilogo št. 8). Procentualno gledano se je za "odgovor smej/a se" odločilo 0,7 odstotkov žensk in 13,3 odstotkov moških anketirancev.

Razberemo, da je več dijakov moškega spola sodelovalo v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na njihove vrstnike, kot dijakinj ženskega spola, prav tako bi se več anketirank postavilo na stran vrstnika, ki doživlja zbadanje in posmehovanje zaradi debelosti. To opazimo v razliki pri odgovoru "smej/a bi se", kjer je to možnost izbralo le 1 dekle (glej prilogo št. 8), medtem, ko se je zanjo odločilo 10 dijakov moškega spola (glej prilogo št. 8).

S temi odgovori smo si odgovorili na zastavljeno hipotezo 2: "Dekleta so manj strpna in bolj diskreditirajo vrstnike s prekomerno telesno maso kot fantje." pri čemer moramo hipotezo ovržti, saj odgovori nakazujejo na večjo strpnost dijakinj ženskega spola, do vrstnikov z debelostjo, kot dijakov moškega spola.

V meni dostopni literaturi nisem našla podatka, da bi bila narejena kakšna študija, ki bi primerjala, kdo bolj stigmatizira ljudi z debelostjo, ali so to moški, ali ženske. Delo avtorja Sattler K.M. idr. iz leta 2018 opisuje, da se ženske pogosteje soočajo s stigmo in diskriminacijo zaradi telesne teže kot moški (Sattler K.M., 2018, 1), vendar v njej ni bilo govora, kdo bolj diskreditira (ženske ali moški). Leta 2006 pa so raziskovalci Puhl R.M. in Brownell K.D., ki so ocenjevali izkušnje s stigmo zaradi telesne mase med ženskami z debelostjo, ugotovili, da so družinski člani najpogostejši medosebni vir primerov stigme zaradi telesne mase: 53 % jih je poročalo o stigmatizaciji zaradi telesne teže s strani mater, 44 % pa s strani očetov. (Puhl R.M. in Brownell K.D., 2006, 1802-1815). Pri tej raziskavi so dobili drugačne rezultate kot mi, saj je bilo več žensk (mam), ki so stigmatizirale svoje otroke, kot očetov (moških). Moramo pa upoštevati, da raziskava ni povsem primerljiva z našo hipotezo, saj je v tej dogajanju spremljano znotraj družinskega okolja, v naši raziskavi pa smo odnose opazovali med vrstniki v šolskem okolju.

Hipoteza 3: Strpnost in toleranca do vrstnikov s starostjo narašča. Pri opredelitvi te hipoteze smo si pomagali z odgovori na vprašanja iz vprašalnik. Odgovor na to so nam nudila vprašanja št. 5 "Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?" in 6 "Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?". Za ovrednotenje hipoteze smo anketirance razdelili na dve starostni skupini, in sicer dijake prvega letnika in dijake četrtega letnika srednje šole. Za ovrednotenje hipoteze smo uporabili T-test. To je statistična metoda, ki prikaže povprečno vrednost odgovorov dveh različnih skupin, torej recimo 1. in 4. letnik (glej prilogo št. 9). Vidimo, da je razlika v povprečju 0,1 (glej prilogo št.14), tako da, z drugimi besedami, razlike

ni. Torej v percepciji stigmatizacije glede na letnik ni razlike, saj če se pojavi pri kateri izmed trditev je ta zgolj manjša in tako ne dovolj velika, da bi bila verodostojna.

Z rezultatom T-testa moramo prav tako hipotezo št. ovržti, saj je razlika v povprečjih tako nizka, da razlike skoraj ni. Prav tako se razlika ne pojavi pri odgovorih na vprašanja 5 in 6 ni.

Hipoteza 4: Dijaki gimnazijske smeri so bolj tolerantni in strpni v primerjavi z dijaki na srednješolskem strokovnem programu. Za ovrednotenje odgovorov sem anketirance razdelila na dve skupini, glede na izobraževalni program: dijake gimnazijskega programa in dijake poklicnega izobraževanja. Pri ovrednotenju hipoteze smo si pomagali z vprašanji št. 5 "Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?" in 6 "Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?", iz vprašalnika. Kjer smo opazovali razlike glede na smer izobraževanja. Na vprašanje št. 5 je 27 odstotkov dijakov II gimnazije odgovorilo, da so sodelovali v zbadanju, 59 odstotkov je označilo odgovor "ne", kar pomeni, da niso sodelovali v zbadanju vrstnikov z debelostjo. Vzorec III. gimnazije je premajhen tako, da ga ne moremo šteti kot verodostojnega. 58 odstotkov dijakov Srednje zdravstvene šole je na to vprašanje odgovorilo z "ne" in 22 odstotkov dijakov je označilo odgovor "da". Na Srednji gradbeni šoli in gimnaziji Maribor pa je na vprašanje "Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?" 53 odstotkov dijakov odgovorilo z "ne" in 30 odstotkov z "da (glej prilogo št. 11). Pri vprašanju št. 6 pa so odgovori glede na šolo pokazali, da bi se 70 odstotkov gimnazijskih dijakov, vmešalo in pomagalo, če bi videlo da vrstnik doživlja zbadanje, pri poklicnih šolah pa je ta odstotek okoli 55 odstotkov (glej prilogo št. 12). Opazimo, da bi več dijakov iz poklicnih šol, zbadanje ignoriralo, gimnazijcev pa pomagalo.

Iz podatkov lahko torej vidimo, da bi več gimnazijcev pomagalo vrstnikom, ki doživljajo zbadanje, ampak s tem pa nismo dokazali, da so bolj strpni in tolerantni, tako, da moramo hipotezo št. 4 ovreči.

V nam dostopni literaturi nismo nikjer zaznali študij, ki bi iskale povezavo med smerjo izobrazbe (vrsto izobraževalnega programa) in strpnostjo dijakov so vrstnikov z debelostjo. Kar pa pušča odprte možnosti za nadaljnjo raziskovanje, pri katerem pa bi bil koristen večji vzorec šol, prav tako bi se lahko to izvajalo na nacionalni ravni.

Tretje raziskovalno vprašanje, ki smo ga zastavili je "Ali izobrazba staršev vpliva na odnos otrok do vrstnikov s prekomerno telesno maso?". *Hipoteza št. 5: Dijaki z višjo izobrazbo staršev so bolj tolerantni do vrstnikov s prekomerno telesno maso in debelostjo*, podpira to raziskovalno vprašanje. Za vrednotenje le te smo si pomagali z vprašanji iz vprašalnika. Uporabili smo vprašanja št. 2 "Katero lastnost mladostniki največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo?", 5 "Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali

na vaše vrstnike?” in 6 “Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?”. Prav tako smo uporabili lestvico stališč s stopnjo strinjanja mladostnikov z danimi trditvami, ki se nanašajo na njihove vrstnike z debelostjo. Iz podatkov je razvidno, da se glede na izobrazbo staršev, pojavijo manjše razlike v povprečju strinjanja s trditvami, pri dijakih, katerih starši imajo dodiplomsko in podiplomsko izobrazbo je povprečje strinjanja nekje 6,1 (kar spada pod stopnjo nekolikšnega strinjanja - je med stopnjo strinjanja in nestrinjanja), pri dijakih staršev z nižjo izobrazbo pa okrog 6,5 (kar prav tako spada pod stopnjo nekolikšnega strinjanja - je med stopnjo strinjanja in nestrinjanja, vendar je nekoliko višje) iz tega bi lahko sklepali, da mogoče obstaja povezanost med stopnjo izobrazbe in stigmatizacijo debelosti, vendar je razlika premajhna, da bi lahko to z gotovostjo potrdili (glej prilogo št. 13). Korelacija med izobrazbo staršev in stališči je zelo šibka, negativna, kar načeloma pomeni, da je zanesljiva v zelo mali meri, višja izobrazba pomeni višjo strpnost, vendar iz korelacije, ki smo jo dobili, hipoteze ne moremo potrditi, ker je korelacija prešibka, pa tudi p-vrednost je večja kot 0,05, kar pomeni, da korelacija ni statistično signifikantna (glej prilogo št. 10). Na vprašanje št. 2 "Katero lastnost mladostniki največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo" so odgovori glede na izobrazbo staršev precej podobni, vedno je največji odstotek pri “leni”, “brez samodiscipline” in “manj privlačni”, gre za okoli +/- 3 odstotke razlike, kar ni dovolj za zanesljivo oceno, ki bi potrjevala hipotezo. Na vprašanje št. 5 je odgovor pri vseh stopnjah izobrazbe staršev v 25 % “da”, razlika se pojavi samo pri odgovoru “ne morem se spomniti”, ki ga je pri določenih stopnjah izobrazbe izbralo kar veliko dijakov, vendar tudi to ne nakazuje na zanesljivost hipoteze. Prav tako so odgovori na vprašanje št. 6, reakcije glede na izobrazbo staršev povsod zelo podobne, med 55 in 58 odstotkov dijakov je izbralo možnost, da bi se v “vmešalo” v situacijo, kjer bi bil vrstnik z debelostjo podvržen stigmatizaciji.

Na podlagi odgovorov na vprašanja št. 2,5 in 6 moramo prav tako *hipotezo št. 5: Dijaki z višjo izobrazbo staršev so bolj tolerantni do vrstnikov s prekomerno telesno maso in debelostjo*, ovreči.

V literaturi nismo našli podatkov o raziskavah v katerih bi iskali korelacijo med izobrazbo staršev in odnosom njihovih otrok do vrstnikov z debelostjo.

Četrto raziskovalno vprašanje in tudi zadnje, ki smo si ga zastavili v tej nalogi je: “Kaj je najbolj pogost način izražanja nestrpnosti (stigme in diskriminacije) v odnosu med mladostniki v srednješolskem okolju (gimnazijske in strokovne - poklicne smeri)?”. Na podlagi tega smo oblikovali *hipotezo 6: Najbolj pogosto je verbalno nasilje (žaljenje, zbadanje, zasmehovanje, posmehovanje...)*. Vprašanje in hipotezo smo podprli z odgovori na vprašanja iz vprašalnika. Uporabili smo vprašanja št. 3 “S katerim načinom izražanja nestrpnosti se po vašem mnenju najpogosteje soočajo dekleta z debelostjo?”, 4 “S katerim načinom izražanja nestrpnosti se po vašem mnenju najpogosteje soočajo fantje z debelostjo?” in 7 “Kje se po vašem mnenju mladostniki/ce največkrat soočajo z diskriminacijo - stigmatizacijo?”. Odgovore na vprašanje

št. 3 nam ponuja graf št. 8 v katerem so predstavljene najpogostejše oblike nestrpnosti s katerimi se soočajo mladostnice (dekleta) z debelostjo. Iz grafa lahko razberemo, da se po mnenju dijakov dekleta z debelostjo najpogosteje soočajo z nestrpnostjo v obliki posmehovanja - norčevanja (takšnega mnenja je 27 odstotkov vprašanih dijakov), izločanja iz družbe (22 odstotkov anketirancev je označilo to možnost) in v obliki sovražnih komentarjev (to možnost je izbralo 19 odstotkov anketirancev). Iz grafa lahko razberemo, da sta manj pogosti obliki izražanja nestrpnosti s katerima se soočajo mladostnice z debelostjo zbadanje (11 odstotkov dijakov je izbralo to možnost) in pretepanje (le 1 odstotek dijakov - anketirancev meni, da je to najpogostejša oblika izražanja nestrpnosti). Pri iskanju odgovora na vprašanje št. 4 si lahko pomagamo z grafom št. 9, ta predstavlja najpogostejše oblike nestrpnosti s katerimi se soočajo mladostniki (fantje) z debelostjo. Po mnenju vprašanih dijakov se največ fantov (mladostnikov) z debelostjo sooča z nestrpnostjo v obliki posmehovanja - norčevanja (36 odstotkov anketirancev meni, da je to najpogostejša oblika izražanja nestrpnosti), zbadanja (to možnost je izbralo 24 odstotkov vprašanih) in v obliki sovražnih komentarjev (19 odstotkov anketirancev meni, da je to najpogostejša oblika). Manj pogoste oblike izražanja nestrpnosti mladostnikov do fantov z debelostjo so po mnenju vprašanih izločanje iz družbe (12 odstotkov je označilo to možnost) in pretepanje (9 odstotkov vprašanih meni, da naj bi bilo pretepanje najpogostejša oblika izražanja nestrpnosti do mladostnikov (moškega spola) z debelostjo). Graf št. 12 se nanaša na prostor, kjer se po mnenju mladostnikov mladostniki/ce največkrat soočajo z diskriminacijo - stigmatizacijo in s tem odgovarja na vprašanje št. 7. Iz grafa je razvidno, da se po mnenju anketirancev njihovi vrstniki z debelostjo, največkrat soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo v šolskem okolju (80 odstotkov vprašanih je izbralo to možnost), na družbenih omrežjih (takšnega mnenja je bilo 77 odstotkov), med neformalnimi druženji z vrstniki (42 odstotkov anketirancev). Manj pogosta okolja, kjer se po mnenju mladostnikov njihovi vrstniki soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo so znotraj družine (29 odstotkov vprašanih je izbralo to možnost), v trgovini z oblačili (24 odstotkov anketirancev) in po mnenju vprašanih dijakov se njihovi vrstniki z debelostjo najredkeje soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo pri zdravniku (to možnost je izbralo 17 odstotkov).

Na podlagi odgovorov na vprašanja št. 3, 4 in 7 lahko vidimo, da je najpogostejša oblika izražanja nestrpnosti (stigme in diskriminacije) pri obeh spolih, po mnenju anketirancev, posmehovanje - norčevanje in po mnenju vprašanih se njihovi vrstniki z debelostjo, največkrat soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo v šolskem okolju ter na družbenih omrežjih. S temi podatki lahko hipotezo 6: Najbolj pogosto je verbalno nasilje (žaljenje, zbadanje, zasmehovanje, posmehovanje...), potrdimo.

Podobne ugotovitve, kot smo jih dobili mi (da je najpogostejša oblika izražanja nestrpnosti do ljudi verbalno nasilje, posmehovanje - norčevanje) so dobili tudi v raziskavi leta 2012, katere avtorja sta Wei S. in Di Santo A., kjer sta zapisala, da se stigma zaradi telesne teže med mladimi najpogosteje pojavlja v obliki viktimizacije, norčevanja in ustrahovanja. V šolskem okolju je

ustrahovanje zaradi telesne teže med najpogostejšimi oblikami vrstniškega nadlegovanja, o katerih poročajo učenci (Wei S. in Di Santo A., 2012, 19-31).

Iz odgovorov na vprašanje št. 7 je razvidno, da se po mnenju dijakov mladostniki z debelostjo najredkeje soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo pri zdravniku. Leta 2006 sta Puhl R.M. in Brownell K.D. ugotovili, da več kot dve tretjini odraslih žensk s prekomerno telesno težo ali debelostjo poroča, da jih zdravniki stigmatizirajo zaradi njihove teže (Puhl R.M., Brownell K.D., 1802-1815). V delu, iz leta 2017, so Pont S.J. idr. opisal, da draženje in ustrahovanje zaradi telesne mase prispevata tudi k socialni izolaciji in slabšim učnim rezultatom mladih. Dokazi iz nacionalne longitudinalne študije zdravja mladostnikov so pokazali, da imajo mladostniki s prekomerno telesno težo ali debelostjo v primerjavi z učenci brez prekomerne telesne teže bistveno večjo verjetnost, da se bodo znašli v socialni izolaciji, in manj verjetno je, da jih bodo vrstniki imenovali za prijatelje (Pont S.J. idr., 2017, 4). Pri tem lahko vidimo, da se naši odgovori skladajo, saj so bili tudi anketirani dijaki (predvsem ženske) mnenja, da se mladostniki z debelostjo soočajo s problemom družbene izolacije.

Prav tako so s študijo Puhl R.M. in sodelavci leta 2021 prišli do ugotovitev, da je več kot polovica udeležencev (55,6-61,3 %) iz vseh držav poročala o stigmatizaciji zaradi telesne mase. Udeleženci z višjim indeksom telesne mase so bistveno pogosteje poročali o izkušnjah s stigmatizacijo telesne mase kot posamezniki z nižjim indeksom telesne mase. V vseh državah so bile izkušnje stigmatizacije zaradi telesne mase najpogostejše v otroštvu in mladostništvu, s tem povezana stiska pa je bila v teh obdobjih največja. Visok odstotek udeležencev v vsaki državi je doživljal stigmatizacijo zaradi telesne mase s strani družinskih članov (76,0-87,8 %), sošolcev (72,0-80,9 %), zdravnikov (62,6-73,5 %), sodelavcev (54,1-61,7 %) in prijateljev (48,8-66,2 %) (Puhl R.M. idr., 2021).

Z linkertovo lestvico stališč smo ugotovili, da se mladostniki vsaj do neke mere z večino trditev strinjajo, kar nam nekako pove, da je stigmatizacija debelosti vsekakor prisotna tudi med mariborskimi srednješolci. Pojavi se tudi razlika med obstoječimi raziskavami, ki pogosto predstavljajo, da ljudje na mladostnike z debelostjo gledajo kot, da so ti nečisti, pri nas pa se s to trditvijo mladostniki ne strinjajo. Zaznaven je pozitiven vidik tega, da se z nekaterimi trditvami anketiranci v našem vzorcu ne strinjajo, kot so npr., da niso mnenja, da mladostniki z debelostjo ne morejo biti tako uspešni, niso mnenja, da imajo manj (kariernih) možnosti. To je dejansko lahko in pozitivno in negativno, po eni strani mislijo, da imajo enake možnosti, po drugi strani se mogoče ne zavedajo, da jih dejansko nimajo?

7 ZAKLJUČEK

Stigma debelosti pri mladostnikih (in na sploh) je razširjen problem, ki še poslabšuje breme, s katerim se že soočajo otroci in mladostniki z debelostjo ter njihovi starši/skrbniki. Stigma prispeva k psihosocialnim motnjam, nezdravim prehrabnim navadam, pridobivanju telesne mase ter trajnemu negativnemu vplivu na nadzor telesne mase, ki se nadaljuje tudi v odrasli dobi. Kljub razpoložljivim dokazom ostajajo precejšnje vrzeli v znanju. Trenutne smeri v obravnavi pediatrične debelosti (debelosti med otroci in mladostniki) so osredotočene predvsem na življenjski slog, pri čemer je malo poudarka na bioloških dejavnikih tveganja za povečanje telesne mase, vključno z genetiko. Spodbujanje boljšega razumevanja genetike debelosti in njene zapletene etiologije lahko spodbuja zmanjšanje stigmatizacije, zlasti med otroki in mladostniki, ki jih prizadene debelost na osnovi genetskih vzrokov. Poleg tega je obsežna literatura o stigmatizaciji zaradi telesne mase osredotočena predvsem na odrasle.

Raziskovalna naloga je preučevala stigmatizacijo debelosti med mladostniki na štirih različnih srednjih šolah v Mariboru, to so bile: II. gimnazija Maribor, III. gimnazija Maribor, Srednja zdravstvena in kozmetična šola Maribor in Srednja gradbena šola in gimnazija Maribor. Ena od srednjih šol je zavrnila prošnjo k sodelovanju. Raziskava je temeljila na anketiranju 226 dijakov, pri čemer so bili zastopani tako prvi dijaki kot četrtega letnika. Cilj raziskave je bil preučiti odnos mladostnikov do vrstnikov z debelostjo, z ozirom na spol, starost, smer izobraževalnega programa in stopnjo izobrazbe staršev anketirancev. Prav tako je bil cilj opredeliti najpogostejše oblike izražanja nestrpnosti.

Prva ugotovitev, da mladostniki/-ce svojim vrstnikom z debelostjo največkrat pripisujejo, da so leni (26 odstotkov dijakov je označilo ta odgovor), požrešni (odgovor je označilo 25 odstotkov anketirancev), manj privlačni (takšnega mnenja je bilo 20 odstotkov vprašanih dijakov) in brez samodiscipline (ta odgovor je označilo 17 odstotkov anketirancev). Manj pogoste lastnosti, ki jih dijaki (mladostniki) pripisujejo svojim vrstnikom z debelostjo pa so, da so ti, prijazni (6 odstotkov dijakov je označilo ta odgovor) in duhoviti (kjer je bilo prav tako 6 odstotkov anketiranih dijakov takšnega mnenja).

Druga ugotovitev je bila, da 46 odstotkov anketirancev meni, da se njihovi vrstniki/vrstnice z debelostjo pogosto soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov, 43 odstotkov je bilo mnenja, da se mladostniki/mladostnice z debelostjo včasih soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov, 9 odstotkov meni, da so mladostniki/mladostnice z debelostjo redko tarča negativnih mnenj vrstnikov in le 1 odstotek anketirancev je na vprašanje odgovoril, da se mladostniki/mladostnice z debelostjo nikoli ne soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov. Pri tem smo opazili tudi znatno razliko, ki se je pojavila med spoloma. Razlika se pojavi pri možnosti "da se vrstniki z debelostjo nikoli ne soočajo z negativnimi mnenji", saj so se zanjo odločili 4 odstotki moških anketirancev, med ženskimi anketitrankami pa ta odgovor sploh ni bil izbran. Prav tako moški malo drugače gledajo na pogostost stigmatizacije debelosti, menijo, da se dogaja manj pogosto,

kot to mislijo ženske. Razlika se pojavi tudi glede na šolo: na Srednji zdravstveni in kozmetične šoli je 55 odstotkov anketirancev mnenja, da mladostniki z debelostjo pogosto srečujejo z negativnimi mnenji, na ostalih šolah pa se ta vrednost giblje okoli 40 odstotkov. Iz odgovorov lahko razberemo, da je več dijakov moškega spola sodelovalo v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na njihove vrstnike, kot dijakinj ženskega spola, kar nas je malo presenetilo. Razvidno je, da bi se dijaki srednjih šol v največji meri vmešali in pomagali vrstniku, ki je deležen stigmatizacije zaradi svoje debelosti. Takih je bilo kar 63 odstotkov. Podatek, ki nas je tudi presenetil je, da se je procentualno gledano za "odgovor smejal/a bi se" v situaciji, ko bi bil/a priča stigmatizaciji vrstnika zaradi debelosti, odločilo 0,7 odstotkov žensk in 13,3 odstotkov moških anketirancev. V percepciji stigmatizacije glede na letnik razlike ni, saj tudi če se ta pojavi pri kateri izmed trditev je zgolj manjša in tako ne dovolj velika, da bi bila verodostojna. Odgovori glede na šolo so pokazali, da bi se 70 odstotkov gimnazijskih dijakov, vmešalo in pomagalo, če bi videlo da vrstnik doživlja zbadanje, pri poklicnih šolah pa je ta odstotek okoli 55 odstotkov. Opazno je, da bi več dijakov iz poklicnih šol, zbadanje ignoriralo, gimnazijcev pa pomagalo. Z Likertovo lestvico smo izmerili stopnjo strinjanja s trditvami o mladostnikih z debelostjo ter iskali korelacijo med izobrazbo staršev in stališči mladostnikov. Rezultati kažejo negativno korelacijo, vendar zelo šibko, kar pomeni, da je zanesljiva v zelo majhni meri, višja izobrazba pomeni višjo strpnost, vendar iz dobljene korelacije, naše hipoteze nismo mogli potrditi, saj je ta prešibka, pa tudi p-vrednost je večja kot 0,05, kar pomeni, da korelacija ni statistično signifikantna.

Iz podatkov lahko razberemo, da se po mnenju dijakov dekleta z debelostjo najpogosteje soočajo z nestrpnostjo v obliki posmehovanja - norčevanja (takšnega mnenja je 27 odstotkov vprašanih dijakov), izločanja iz družbe (22 odstotkov anketirancev je označilo to možnost) in v obliki sovražnih komentarjev (to možnost je izbralo 19 odstotkov anketirancev). Manj pogosti obliki izražanja nestrpnosti s katerima se soočajo mladostnice z debelostjo pa sta zbadanje (11 odstotkov dijakov je izbralo to možnost) in pretepanje (le 1 odstotek dijakov - anketirancev meni, da je to najpogostejša oblika izražanja nestrpnosti). Po mnenju vprašanih dijakov pa se največ fantov (mladostnikov) z debelostjo sooča z nestrpnostjo v obliki posmehovanja - norčevanja (36 odstotkov anketirancev meni, da je to najpogostejša oblika izražanja nestrpnosti), zbadanja (to možnost je izbralo 24 odstotkov vprašanih) in v obliki sovražnih komentarjev (19 odstotkov anketirancev meni, da je to najpogostejša oblika). Manj pogosti obliki izražanja nestrpnosti mladostnikov do fantov z debelostjo pa so po mnenju vprašanih izločanje iz družbe (12 odstotkov je označilo to možnost) in pretepanje (9 odstotkov vprašanih

Ugotovili smo, da se po mnenju anketirancev njihovi vrstniki z debelostjo, največkrat soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo v šolskem okolju (80 odstotkov vprašanih je izbralo to možnost), na družbenih omrežjih (takšnega mnenja je bilo 77 odstotkov), med neformalnimi druženji z vrstniki (42 odstotkov anketirancev). Manj pogosta okolja, kjer se po mnenju mladostnikov njihovi vrstniki soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo pa so znotraj družine

(29 odstotkov vprašanih je izbralo to možnost), v trgovini z oblačili (24 odstotkov anketirancev) in po mnenju vprašanih dijakov se njihovi vrstniki z debelostjo najredkeje soočajo s stigmatizacijo in diskriminacijo pri zdravniku (to možnost je izbralo 17 odstotkov).

Rezultati so potrdili, da mladostniki pogosto pripisujejo negativne osebnostne lastnosti vrstnikom z debelostjo, kar povzroča stigmatizirajoča prepričanja. Z analizo rezultatov in ovrednotenjem hipotez se zdi, da na toleranco do vrstnikov z debelostjo ne vplivajo le demografski dejavniki, ampak tudi socialni in kulturni stereotipi, ki so tako še vedno prisotni med mladostniki. Najpogostejši način izražanja nestrpnosti, ki je bil potrjen v naših raziskavah, je verbalno nasilje, kar kaže na potrebo po nadaljnem izobraževanju o pozitivnem odnosu in sprejemu.

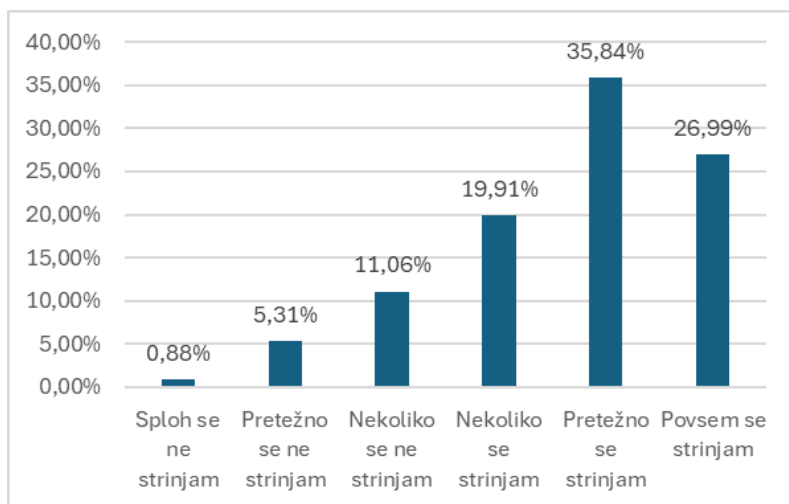
Glede na rezultate in omejitve naše raziskovalne naloge imamo nekaj predlogov za nadaljnje raziskave. Ker je bila raziskava izvedena na omejenem vzorcu v Mariboru, vzorec bi lahko bil večji kot samo srednješolci 1. in 4. letnika. Predvidevamo, da bi se znatne razlike pojavile pri večjem starostnem razponu, npr. če bi imeli vzorec 12-19 let, saj sta 1. in 4. letnik je preblizu skupaj za bistvene razlike. Koristna pa bi bila tudi nadaljnja raziskava na nacionalni ravni, z večjim in bolj reprezentativnim vzorcem. Stališča bi lahko preverjali s pomočjo IAT (glej str. 9, kjer je opisan) (test implicitnih stališč, opisan na strani in s tem bi se izognili družbeno sprejemljivim odgovorom, ki se pogosto pojavijo pri anketnih vprašalnikih. Prav tako bi bilo koristno raziskati vpliv socialnih omrežij in medijev na stigmatizacijo debelosti. Raziskovanje stigmatizacije debelosti lahko prav tako opravimo tudi iz druge perspektive, s tem, da se pogovarjamo z tistimi, ki so stigmatizirani, kako oni doživljajo odnos družbe do njih. Torej mnenja smo, da so potrebne dodatne raziskave o stigmatizaciji zaradi telesne mase, zlasti v zdravstvenih ustanovah, ter njenih psiholoških, fizičnih in bioloških posledicah na otroke in mladostnike. Zdravstveni delavci imajo pomembno vlogo pri zmanjševanju stigme, povezane z debelostjo pri otrocih, z zgodnjim prepoznavanjem in diagnosticiranjem redkih genetskih dejavnikov, ki povzročajo debelost, prepoznavanjem in odpravljanjem osebnih predsodkov ter pozitivnimi interakcijami, ki temeljijo na skrbi za otroke z debelostjo in njihove starše/skrbnike.

Na podlagi naših ugotovitev predlagamo, da bi šole uvedle preventivne programe in delavnice, ki bi se osredotočile na krepitev empatije in razumevanja med mladostniki, kar bi lahko prispevalo k zmanjšanju stigme in izboljšanju socialne klime v družbi nasploh. Za spremembo pogleda na debelost in spodbujanje okolja brez stigme so potrebne sistematične spremembe v zdravstvu, izobraževanju, javni politiki in medijih.

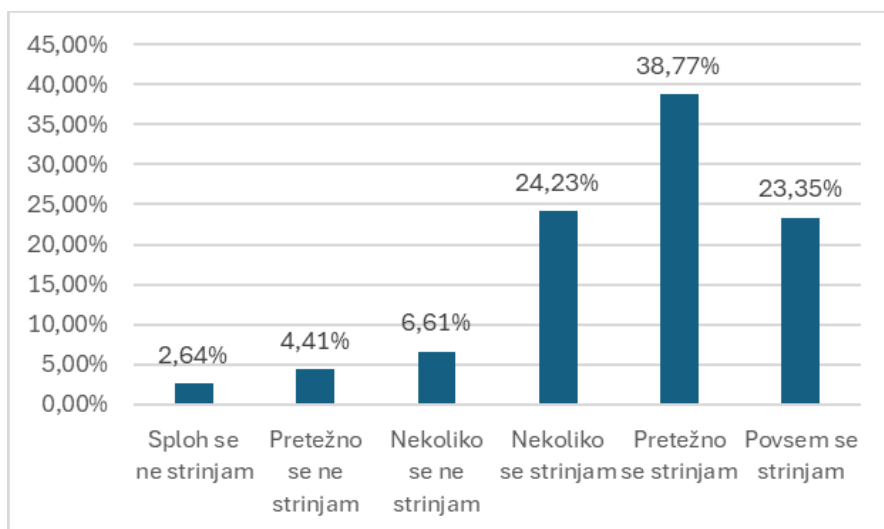
8 PRILOGE

8.1 Grafi

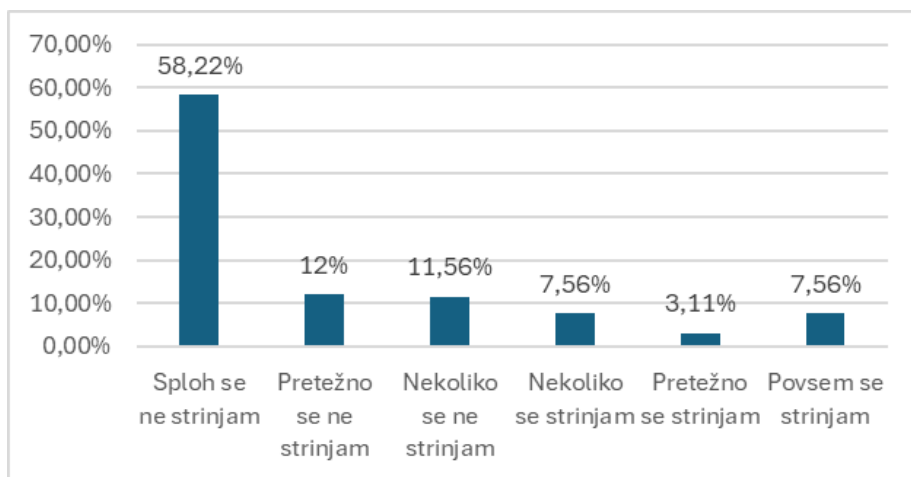
Graf 19: Priloga 1: Grafični prikaz strinjanja s trditvijo: Mladostniki/ce z debelostjo pogosto doživljajo zbadanje zaradi svoje telesne mase. (n=226)

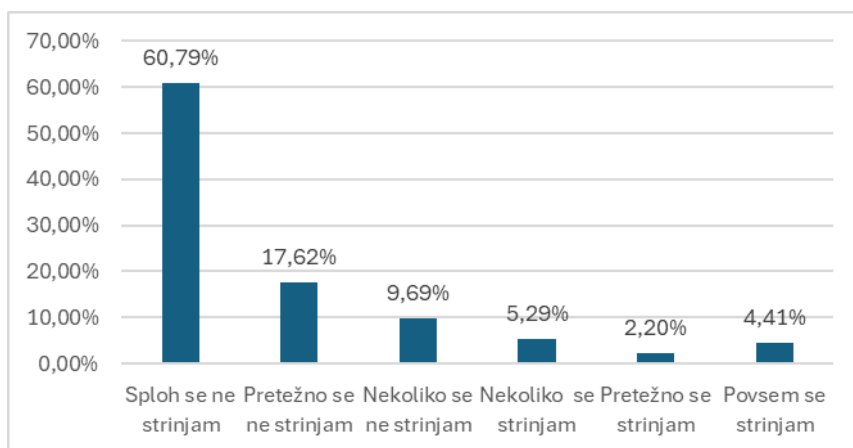
Graf 20: Priloga 2: Grafični prikaz strinjanja s trditvijo: Večina mladostnikov z debelostjo je manj samozavestnih, kot so ostali/e vrstniki/ce. (n=227)

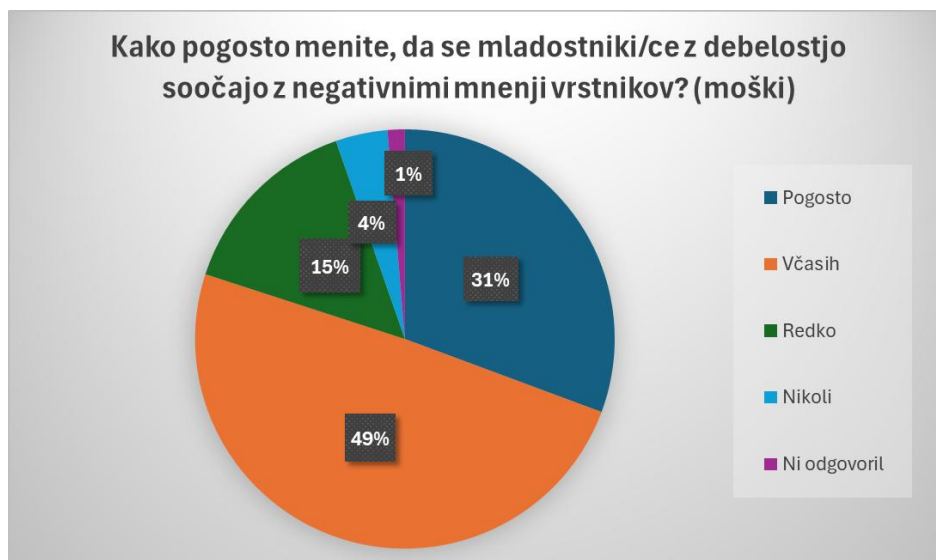
Graf 21: Priloga 3: Grafični prikaz strinjanja s trditvijo: Mladostniki/ce z debelostjo ne bi smeli pričakovati, da bodo imeli normalna življenja. (n=225)

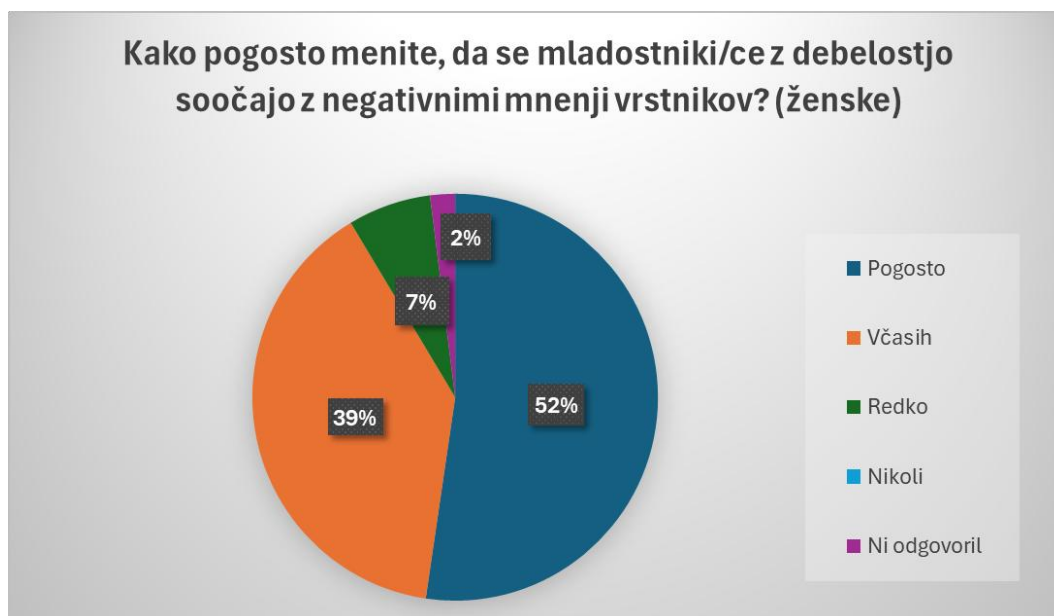
Graf 22: Priloga 4: Grafični prikaz strinjanja s trditvijo: Mladostniki z debelostjo ne morejo biti tako uspešni kot učenci brez debelosti (n=227)

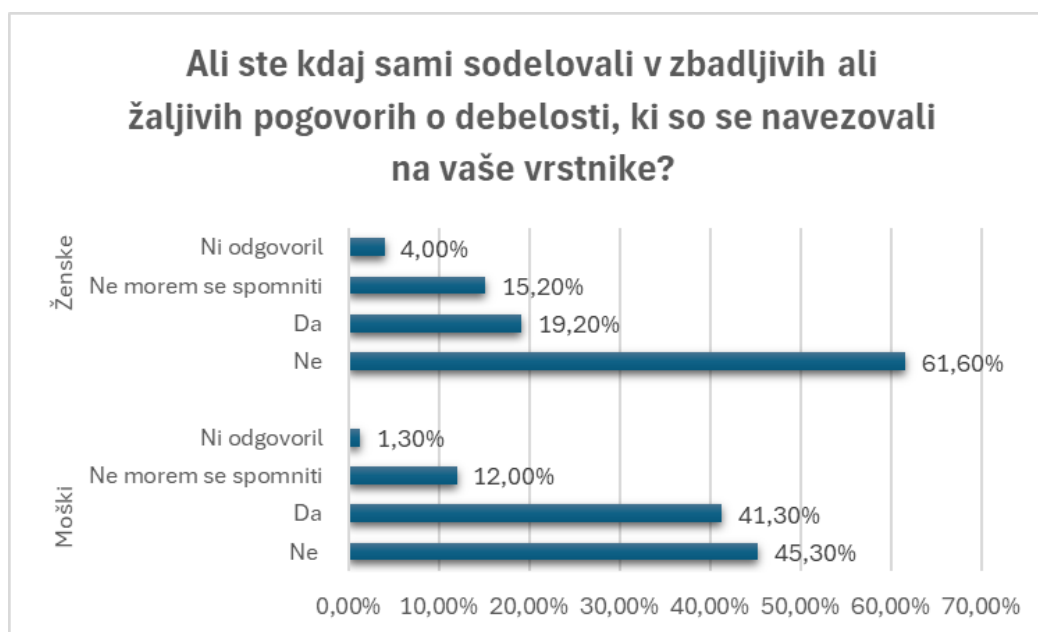
Graf 23: Priloga 5: Mnenja dijakov, na vpšrašanje "Kako pogosto se mladostniki z debelostjo soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov"

Graf 24: Priloga 6: Mnenja dijakinj na vpšrašanje "Kako pogosto se mladostniki z debelostjo soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov"

Graf 25: Priloga 7: Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?

8.2 Tabele

Tabela 1: Priloga 8: Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje

Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?			
Spol:	Odgovor:	Št. odgovorov	Odstotek:
Moški	Ni odgovoril	2	2,7
	Vmešal bi se in pomagal	43	57,3
	Ignoriral bi situacijo	15	20,0
	Smejati bi se	10	13,3
	Rekel bi kaj, ampak ne bi preprečil	5	6,7
Ženski	Ni odgovorila	5	3,3
	Vmešala bi se in pomagala	95	62,9
	Ignorirala bi situacijo	26	17,2
	Smejati bi se	1	0,7
	Rekla bi kaj, ampak ne bi preprečila	24	15,9

Tabela 2: Priloga 9: T-test razlika v povprečni stopnji strinjanja s trditvami glede na starost

	Letnik, ki ga dijak obiskuje	Št. odgovorov	Povprečje	Standardni odklon
Stališča	1.	102	6,3313	1,12899
	4.	124	6,2292	1,28471

Tabela 3: Priloga 10: Korelacija med izobrazbo staršev in povprečnim strinjanjem s trditvami

		Stališča
Izobrazba staršev	Pearsonova korelacija	-0,120
	P/p (dvostranska) (stopnja značilnosti/pomembnosti)	0,072
	Število odgovorov	228

Tabela 4: Priloga 11: Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?

Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?			
Šola	Odgovori	Št. odgovorov	Odstotki
II. gimnazija Maribor	Ne	61	58,7
	Da	28	26,9
	Ne morem se spomniti	12	11,5
	Ni odgovoril	3	2,9
Srednja zdravstvena in kozmetična šola Maribor	Ne	40	58,0
	Da	15	21,7
	Ne morem se spomniti	13	18,8
	Ni odgovoril	1	1,4
Srednja gradbena šola in gimnazija Maribor	Ne	27	52,9
	Da	15	29,4
	Ne morem se spomniti	7	13,7
	Ni odgovoril	2	3,9

Tabela 5: Priloga 12: Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?

Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?						
	II. gimnazija Maribor		Srednja zdravstvena in kozmetična šola Maribor		Srednja gradbena šola in gimnazija Maribor	
	Št. odgovorov	Odstotki	Št. odgovorov	Odstotki	Št. odgovorov	Odstotki
Vmešal/a bi se in pomagal/a	70	67,3	39	56,5	26	51,0
Ignoriral/a bi situacijo	16	15,4	14	20,3	11	21,6
Rekel/a bi kaj, ampak ne bi preprečil/a	9	8,7	13	18,8	8	15,7
Smejal/a bi se	6	5,8	1	1,4	4	7,8
Ni odgovoril	3	2,9	2	2,9	2	3,9

Tabela 6: Priloga 13: Stališča dijakov glede na izobrazbo njihovih staršev

Stališča dijakov glede na izobrazbo njihovih staršev			
Izobrazba staršev	Povprečje	Št. odgovorov	Standardni odklon
Ni odgovoril	8,3333	1	/
Osnovnošolska izobrazba	6,4167	1	/
Srednješolska poklicna izobrazba	6,3466	63	0,83615
Srednješolska splošna izobrazba	6,5530	11	2,68277
Višja izobrazba (višja strokovna višješolska višješolska specialistična)	6,4792	38	0,95481

Dodiplomska izobrazba (univerzitetna diploma visoka strokovna)	6,1414	66	0,89212
Podiplomska izobrazba (specializacija magisterij doktorat)	6,0686	48	1,61227

Tabela 7: Priloga 14: Stališča dijakov glede na letnik, ki ga obiskujejo

Stališča dijakov glede na letnik, ki ga obiskujejo				
Letnik	Št. odgovorov	Povprečje	Standardni odklon	Povprečje standardne napake
1.	102	6,3313	1,12899	0,11179
4.	124	6,2292	1,28471	0,11537

8.3 Vprašalnik

Priloga 15: Vprašalnik o Stigmatizaciji Mladostnikov z Debelostjo

Primer vprašalnika zaprtega tipa, ki se osredotoča na to, kako mladostniki sprejemajo vrstnike z debelostjo in kako zaznavajo stigmatizacijo. Vprašalnik je zasnovan tako, da se osredotoča na aspekte, kot so zaznana negativna mnenja, stereotipi, diskriminacija in osebne izkušnje.

1. Neodvisne spremenljivke

Letnik, ki ga obiskuješ:

1.

4.

Spol:

M,

Ž,

Ne želim se opredeliti

Program izobraževanja: splošna gimnazija in poklicno izobraževanje

Šola, ki jo obiskuješ:

II. gimnazija Maribor

III. gimnazija Maribor

Srednja zdravstvena in kozmetična šola Maribor

Srednja elektro-računalniška šola Maribor

Izobrazba staršev:

- osnovnošolska izobrazba
- srednješolska poklicna izobrazba
- srednješolska splošna izobrazba
- višja izobrazba (višja strokovna; višješolska; višješolska specialistična)
- dodiplomska izobrazba (univerzitetna diploma; visoka strokovna)
- podiplomska izobrazba (specializacija; magisterij; doktorat).

(Optius, 2025)

2. Preverjanje stališč:

Lestvica stališč mladostnikov do vrstnikov z debelostjo

Navodila:

Za vsako od spodaj navedenih trditev na črto pred trditvijo prosim napiši, v kolikšni meri se s trditvijo strinjaš oziroma ne strinjaš. Za ocenjevanje uporabi prikazno lestvico.

- (1-2) Sploh se ne strinjam
- (3-4) Pretežno se strinjam
- (5-6) Nekoliko se ne strinjam
- (7-8) Nekoliko se strinjam
- (9-10) Pretežno se strinjam
- (11-12) Povsem se strinjam

1. Mladostniki/ce z debelostjo so ravno tako srečni kot tisti brez debelosti.
2. Večina mladostnikov/c z debelostjo čuti, da niso tako dobri, kot so drugi vrstniki/ce.
3. Večina mladostnikov z debelostjo je manj samozavestnih, kot so ostali/e vrstniki/ce.
4. Mladostniki z debelostjo ne morejo biti tako uspešni kot učenci brez debelosti.
5. Mladostniki brez debelosti, se večinoma ne bi poročili z nekom, ki je debel.
6. Mladostniki/ce z debelostjo so običajno neurejeni/e.
7. Mladostniki/ce z debelostjo so ponavadi družabni.
8. Večina mladostnikov/c z debelostjo ni nezadovoljnih s seboj.
9. Mladostniki/ce z debelostjo so ravno toliko samozavestni kot ostali mladostniki/ce.
10. Večini mladostnikov/c je neprijetno, ko se družijo z vrstniki/cami z debelostjo.
11. Mladostniki/ce z debelostjo so pogosto manj agresivni kot tisti, mladostniki/ce, brez debelosti.
12. Ponavadi imajo mladostniki/ce z debelostjo drugačne osebnosti (osebne lastnosti) kot tisti mladostniki/ce brez debelosti.
13. Le redki mladostniki/ce z debelostjo se sramujejo svoje telesne mase.
14. Večina mladostnikov/c z debelostjo zavida ljudem z normalno telesno maso.
15. Mladostniki/ce z debelostjo so bolj čustveni kot mladostniki/ce brez debelosti.
16. Mladostniki/ce z debelostjo ne bi smeli pričakovati, da bodo imeli normalna življenja.
17. Mladostniki/ce z debelostjo so ravno toliko zdravi kot ljudje, ki niso debeli.
18. Mladostniki/ce z debelostjo so ravno toliko spolno privlačni kot ljudje, ki niso debeli.

19. Mladostniki/ce z debelostjo imajo pogosteje družinske težave.
20. Ena najhujših stvari, ki se mladostniku/ci lahko zgodijo, je; da postane debel.
21. Mladostniki/ce z debelostjo so pogosto obravnavani drugače od drugih vrstnikov (na primer: manj prijazno, slabše obravnavani).
22. Mladostniki/ce z debelostjo imajo manj možnosti za uspeh v družbi in šoli.
23. Mladostniki/ce z debelostjo pogosto doživljajo zbadanje zaradi svoje telesne mase.
24. Mladostniki/ce z debelostjo imajo težave z iskanjem prijateljev ali vključevanjem v družbo

Prerejeno po: Alison, D., Basile, V., Yuker, H. (1991): The measurement of attitudes toward and beliefs about obese persons. *International Journal of Eating Disorders* 10(5): 599-607.

3. Specifična vprašanja:

Navodila: Ta vprašalnik se osredotoča na vaše dožemanje vrstnikov, ki imajo debelost.

1. Kako pogosto menite, da se mladostniki/ce z debelostjo soočajo z negativnimi mnenji vrstnikov?

- () Nikoli
- () Redko
- () Včasih
- () Pogosto
- () Vedno

2. Katero lastnost mladostniki največkrat pripisujejo vrstnikom z debelostjo? Da so:

- A. leni
- B. brez samodiscipline
- C. požrešni
- D. prijazni
- E. duhoviti
- F. manj privlačni

3. S katerim načinom izražanja nestrpnosti se po vašem mnenju najpogosteje soočajo dekleta z debelostjo?

- A. posmehovanje - norčevanje
- B. zbadanje
- C. izločanje iz družbe
- D. sovražni komentarji
- E. pretepanje

4. S katerim načinom izražanja nestrpnosti se po vašem mnenju najpogosteje soočajo fantje z debelostjo?

- A. posmehovanje - norčevanje
- B. zbadanje
- C. izločanje iz družbe
- D. sovražni komentarji
- E. pretepanje

5. Ali ste kdaj sami sodelovali v zbadljivih ali žaljivih pogovorih o debelosti, ki so se navezovali na vaše vrstnike?

- Da
- Ne
- Ne morem se spomniti

6. Kako bi reagirali, če bi videli, da vaš vrstnik z debelostjo doživlja zbadanje ali posmehovanje?

- Vmešal/a bi se in pomagal/a
- Ignoriral/a bi situacijo
- Smejal/a bi se
- Rekel/a bi kaj, ampak ne bi preprečil/a

7. Kje se po vašem mnenju mladostniki/ce največkrat soočajo z diskriminacijo - stigmatizacijo? (možnih je več odgovorov)

- A. Na družbenih omrežjih
- B. V šolskem okolju
- C. Znotraj družine
- D. Med neformalnim druženjem z vrstniki
- E. Pri zdravniku
- F. V trgovini z oblačili

9 VIRI

9.1 Viri literature:

1. Alison D., Basile V., Yuker H., The measurement of attitudes toward and beliefs about obese persons. *International Journal of Eating Disorders*, 1991, 10(5): 599-607, citirano: 14.01.2025.
2. AMA, Obesity Medicine Association, Why Obesity is a Disease, 30.12.2023, dostopno na: <https://obesitymedicine.org/blog/why-is-obesity-a-disease/#:~:text=The%20American%20Medical%20Association%20>, citirano 24.11.2024
3. Bayer R., Stigma and the ethics of public health: Not can we but should we, *Social Science & Medicine*, 24.05.2008. dostopno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0277953608001500?via%3Dihub>, citirano: 31.12.2024
4. Braddock A., Browne N.T., Houser M., Blair G., Williams D.R., Weight stigma and bias: A guide for pediatric clinicians, *Obesity Pillars*, 20.03.2023, dostopno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667368123000049?via%3Dihub>, citirano: 02.01.2025
5. Bradshaw C.P., Waasdorp T.E., O'Brennan L.M., Gulemetova M., Teachers' and Education Support Professionals' Perspectives on Bullying and Prevention: Findings From a National Education Association Study, 2013, dostopno na: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4235229/>, citirano 28.12.2024
6. Bucchianeri M.M., Eisenberg M.E., Neumark-Sztainer D., Weightism, Racism, Classism, and Sexism: Shared Forms of Harassment in Adolescents, 2013, dostopno na: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3691304/pdf/nihms435734.pdf>, citirano: 10.01.2025
7. Clair M., Stigma, Harvard University, 2018, dostopno na: https://scholar.harvard.edu/files/matthewclair/files/stigma_finaldraft.pdf, citirano 24.11.2024
8. Diedrichs P. C., Puhl R., Weight Bias: Prejudice and Discrimination toward Overweight and Obese People, *The Cambridge Handbook of the Psychology of Prejudice*, Cambridge: Cambridge University Press, dostopno na: <https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:d0d58f0a-83bc-4e22-990f-1f93c747ba5>, 17.11.2016, citirano: 28.12.2024
9. Sobal, J. (2017): *Sociological Analysis of the Stigmatisation of Obesity* v Germov, J., Williams, L. (2017): *A Sociology of Food and Nutrition. The Social Appetite*. South Melbourne, VA: Oxford University Press, 261, citirano: 11.01.2025
10. Huizinga MM, Bleich SN, Beach MC, Clark JM, Cooper LA. Disparity in physician perception of patients' adherence to medications by obesity status, 25.02.2010, dostopno na: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3149807/pdf/nihms312041.pdf> , citirano: 02.01.2025
11. Jastreboff A.M., Kotz C.M., Kahan S., Kelly A.S., Heymsfield S.B., Obesity as a Disease: The Obesity Society 2018 Position Statement, 20.12.2018, dostopno na: <https://doi.org/10.1002/oby.22378>, citirano 23.11.2024
12. Maricopa, Stereotypes, Prejudice and Discrimination, 27.7.2020, dostopno na: https://open.maricopa.edu/culturepsychology/chapter/stereotypes-prejudice-and-discrimination/?utm_source=chatgpt.com, citirano: 27.12.2024
13. Lessard L.M., Puhl R.M. Adolescents' Exposure to and Experiences of Weight Stigma During the COVID-19 Pandemic, 09.02.2021, dostopno na: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8344898/pdf/jsab071.pdf>, citirano: 10.01.2025
14. McLeod S., Likert Scale Questionnaire: Examples & Analysis, *Simply Psychology*, 31.07.2023, dostopno na: <https://www.simplypsychology.org/likert-scale.html>, citirano: 10.01.2025
15. NHS, Causes, Obesity, 15.2.2023, dostopno na: <https://www.nhs.uk/conditions/obesity/causes/>, citirano 24.11.2024

16. NIH, Causes and Risk Factors, Overweight and Obesity, National Heart, Lung and Blood Institute, 24.3.2022, dostopno na: <https://www.nhlbi.nih.gov/health/overweight-and-obesity/causes>, citirano 24.11.2024
17. Optius, 2025, Pregled stopenj izobrazbe, dostopno na: <https://www.optius.com/iskalci/karierna-svetovalnica/pregled-stopenj-izobrazbe/>, citirano: 10.01.2025
18. Pakpour A.H., Tsai M.C., Lin Y.C., Strong C., Latner J.D., Fung X.C.C., Lins C.Y., Tsangs H.W.H. Psychometric properties and measurement invariance of the Weight Self-Stigma Questionnaire and Weight Bias Internalization Scale in children and adolescents, International Journal of Clinical and Health Psychology, 18.04.2019, dostopno na: <https://ira.lib.polyu.edu.hk/handle/10397/80923#downloadFile>, citirano: 10.01.2025
19. Palad C.J., Siddharth Y., Stanford F.C., Weight stigma and its impact on paediatric care, 2019, dostopno na: https://journals.lww.com/co-endocrinology/abstract/2019/02000/weight_stigma_and_its_impact_on_paediatric_care.6.aspx, citirano: 02.01.2025
20. Peterson J.L., Puhl R.M., Luedicke J. An Experimental Assessment of Physical Educators' Expectations and Attitudes: The Importance of Student Weight and Gender, Journal of School Health, 13.08.2012, dostopno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1746-1561.2012.00719.x>, citirano: 28.12.2024
21. Phelan S.M., Burgess D.J., Yeazel M.W., Hellerstedt W.L., Griffin J.M., van Ryn M., Impact of weight bias and stigma on quality of care and outcomes for patients with obesity, NIH, 2015, dostopno na: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4381543/>, citirano: 02.02.2025
22. Počkar M., Tavčar K. M., Sociologija, Učbenik za sociologijo v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja, Družba - zdravje, telo, bolezen, DZS, Ljubljana, 2014, citirano: 13.01.2024
23. Pont S.J., Puhl R., Cook S.R., Slusser W., American Academy of Pediatrics, section on obesity, the obesity society, Stigma experienced by Children and Adolescents, 2017, dostopno na: <https://publications.aap.org/pediatrics/article/140/6/e20173034/38277/Stigma-Experienced-by-Children-and-Adolescents?autologincheck=redirected>, citirano: 28.12.2024
24. Puhl R., Childhood Obesity, Weight stigmatization Toward Youth: A Significant Problem in Need of Societal Solutions, 18.10.2011, dostopno na: <https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:5a328918-009f-4aab-862c-11071b8fb88b>, citirano 28.12.2024
25. Puhl R.M., Brownell K.D., Confronting and Coping with Weight Stigma: An Investigation of Overweight and Obese Adults, The Obesity society, 06.09.2012, dostopno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1038/oby.2006.208>, citirano: 01.02.2025
26. Puhl R.M., Heuer C.A., Obesity Stigma: Important Considerations for Public Health, American Journal of Public Health 100, 1019_1028, 20.09.2011 dostopno na: <https://doi.org/10.2105/AJPH.2009.159491>, citirano: 28.12.2024
27. Puhl R.M., Heuer C.A., The Stigma of Obesity: A Review and Update, Obesity a Research Journal, 06.09.2012, dostopno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1038/oby.2008.636>, citirano: 31.12.2024
28. Puhl R.M., Himmelstein M.S., Armstrong S.C., Kingsford E., Adolescent preferences and reactions to language about body weight Int J Obes, 27.02.2017, 1062-5, dostopno na: <https://www.nature.com/articles/jjo201755>, citirano: 10.01.2025
29. Puhl R. M., King K. M., Weight discrimination and bullying, Best Practice & Research Clinical Endocrinology & Metabolism, 2013, dostopno na: <http://dx.doi.org/10.1016/j.beem.2012.12.002>, citirano: 10.01.2025, 117-127
30. Puhl R.M., Lessard L.M., Foster G.D., Cardel M., Patient and Family Perspectives on Terms for Obesity, American Academy of Pediatrics, 21.11.2022, dostopno na:

<https://publications.aap.org/pediatrics/article/150/6/e2022058204/190093/Patient-and-Family-Perspectives-on-Terms-for>, citirano: 02.02.2025

31. Puhl R.M., Lessard L.M., Pearl R.L., Himmelstein M.S., Foster G.D., International comparisons of weight stigma: addressing a void in the field, 01.06.2021, dostopno na: <https://www.nature.com/articles/s41366-021-00860-z>, citirano: 10.01.2025
32. Sabin J.A., Marini M., Nosek B.A., Implicit and Explicit Anti-Fat Bias among a Large Sample of Medical Doctors by BMI, Race/Ethnicity and Gender, PMC, 7.11.2012, dostopno na: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3492331/>, citirano: 02.01.2025
33. Sattler K.M., Deane F.P., Tapsell L., Kelly P.J., Gender differences in the relationship of weight-based stigmatisation with motivation to exercise and physical activity in overweight individuals, Health Psychology Open, 2018, dostopno na: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5846936/pdf/10.1177_2055102918759691.pdf, citirano: 10.01.2025
34. Scully J.L., What is a disease, Embro reports, 1.7.2004, dostopno na: <https://www.embopress.org/doi/full/10.1038/sj.embor.7400195>, citirano 23.11.2024
35. Schwimmer J.B., Burnwinkle T.M., Vareni J.W., Health-related quality of life of severely obese children and adolescents, JAMA, 2003; 289(14):1813-1819, citirano: 28.12.2024
36. Skeleton J.A., Klish W.J., Definition, epidemiology and etiology of obesity in children and adolescents, UpToDate, 27.08.2024, (<https://www.uptodate.com/contents/definition-epidemiology-and-etiology-of-obesity-in-children-and-adolescents/contributors>), 06.01.2024
37. Wei S., Di Santo A., Preschool children's perceptions of overweight peers. Journal of Early Childhood Research, 2012, dostopno na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1476718x11407411>, citirano: 04.12.2024.
38. Westbury S., Oyebode O., van Rens T., Barber T.M., Obesity Stigma: Causes, Consequences, and Potential Solutions, NIH, 14.02.2023, dostopno na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13679-023-00495-3>, citirano: 31.12.2024
39. WHO, World health organization, Obesity, 2024, dostopno na: https://www.who.int/health-topics/obesity#tab=tab_1, citirano 23.11.2024
40. Williams D.R., Chaves E., Seek First to Understand, American Academy of Pediatrics, 13.09.2022, dostopno na: <https://publications.aap.org/pediatrics/article/150/6/e2022059167/190091/Seek-First-to-Understand?autologincheck=redirected>, citirano: 02.01.2025
41. Wong P. C., Hsieh Y. P., Ng H. H., Shuk F. K., Chan K. L., Au T. Y. A., Lin C.-Y., Fung, X. C. C., Investigating the self-stigma and quality of life for overweight/obese children in Hong Kong: A preliminary study, Child Indicators Research. Advance online publication.,2018, dostopno na: <http://dx.doi.org/10.1007/s12187-018-9573-0>, citirano: 10.01.2025
42. Zavodny M., Does weight affect children's test scores and teacher assessments differently?, Economics of education review,2013, dostopno na: <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2013.02.003>, citirano: 28.12.2024

9.2 Viri slik:

1. Slika 1: Slikovni prikaz indeksa telesne mase za odrasle, dostopno na: <https://www.usz.ch/app/uploads/2023/10/bmi-usz-class-gender-en-scaled.jpg>, citirano 23.11.2024